

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Matky s dětmi ve výkonu trestu odnětí svobody

Kateřina Kárská

Bakalářská práce

2009

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra věd o výchově
Akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Kateřina KÁRSKÁ**

Studijní program: **B6107 Humanitní studia**

Studijní obor: **Humanitní studia**

Název tématu: **Matky s dětmi ve výkonu trestu odběti svobody**

Zásady pro vypracování:

I. TEORETICKÁ ČÁST

- Rozdělení věznic v ČR
- Legislativa o vězeňství v ČR
- Věznice Světlá nad Sázavou
- Podmínky, které musí ženy splnit aby mohly vykonávat trest odnětí svobody v takovémto druhu zařízení
- Tento typ věznic a jejich problematika ve světě

II. VÝZKUMNÁ ČÁST

- =Rozdíly mezi odsouzenými ženami s dětmi a mezi ostatními ženami ve VTOS
- Výzkum zaměřen na matky s dětmi ve VTOS ve věznici Světlá nad Sázavou a ostatní ženy ve VTOS
- cílem výzkumu je zjistit, zda-li se matky s dětmi výrazně liší od ostatních vězňů žen z hlediska sociálního, zájmů o různé aktivity, zda-li je mezi matkami více prvotrestaných, zda-li mají matky s dětmi menší sklony k recidivě, zda-li jsou nutné nějaké úpravy při práci s těmito ženami atd.
- řízený rozhovor + dotazník

III. VÝSLEDKY VÝZKUMU

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

-Evropské vězeňské systémy, Bajcura, L. Praha: Generální ředitelství Vězeňské služby České Republiky, 2004

-Vybrané otázky problematiky žen a mladistvých ve věznicích: závěry projektu Českého helsinského výboru "Monitoring podmínek výkonu vazby a trestu odnětí svobody žen a mladistvých v ČR"-Praha: Český helsinský výbor, 2003

-České vězeňství-periodikum, Praha: Vězeňská služba České Republiky

-Zákon o výkonu trestu odnětí svobody 169/1999 sb.

-Řád výkonu trestu odnětí svobody 345/1999 sb.

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Martin Kocanda**
Katedra věd o výchově

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2008**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2009**

prof. PhDr. Petr Vorel, CSC.

děkan

L.S.

prof. PhDr. Karol Rýdl, CSC.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2008

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Litomyšli dne 20.3.2009

Kateřina Kárská

ANOTACE

Matky s dětmi ve výkonu trestu odnětí svobody

Bakalářská práce se zabývá problematikou výkonu trestu odnětí svobody odsouzených matek s dětmi. Jejím cílem je seznámit s touto problematikou a blíže specifikovat skupinu odsouzených matek s dětmi ve výkonu trestu odnětí svobody v České republice.

Práce obsahuje pět kapitol a je členěna klasickým způsobem na část teoretickou a empirickou.

První dvě kapitoly teoretické části práce jsou věnovány vězeňství a výkonu trestu odnětí svobody v České republice. Na tyto kapitoly navazují další dvě, které se již věnují striktně ženskému vězeňství a kriminalitě páchané ženami. Celou tuto teoretickou část uzavírá poslední kapitola, která je věnována věznicí Světlá nad Sázavou, která v současné době jako jediná v České republice umožňuje výkon trestu odnětí svobody odsouzených matek s dětmi.

Celou práci uzavírá její empirická část, která je věnována výzkumnému projektu. Vlastní empirické šetření je založeno na kvalitativním výzkumu. Metodami pro vypracování empirické části práce byly kazuistika a pozorování, prováděné mezi odsouzenými matkami s dětmi umístěnými ve Světlé nad Sázavou.

KLÍČOVÁ SLOVA

Odsouzená žena, věznice, trest odnětí svobody, vězeňství, nezletilé dítě ve věznicí

ANNOTATION

Mothers with children in execution of imprisonment punishment

The theme of my bachelor work is imprisonment of women with children. The aim of my work is to point out this problematic and closely specify the group of women who serve their sentences in prison with their children.

The work consists of five chapters and is divided classically into theoretical and empirical part.

In the first two chapters of the theoretical part I concentrated on penal system and prison sentence in the Czech Republic. In the following two chapters I closely concentrated on women imprisonment and on criminality committed by women. This theoretical part is concluded with chapter where I described prison in Světlá nad Sázavou. This prison is these days the only prison that enables women to serve their prison sentences with their children.

The last part of my bachelor work is empirical and includes my research project. My empirical investigation was based on qualitative research. The methods I have chosen to work on my empirical part were casuistry and observation that were made among convicted women with children placed in Světlá nad Sázavou.

KEYWORDS

Condemnet woman, prison, confinement, prison service, minor child in prison

Poděkování:

Zde bych ráda poděkovala PhDr. Martinu Kocandovi, za odbornou pomoc a vedení mé bakalářské práce a za mnoho cenných rad a podnětných připomínek.

Velké poděkování patří taky vedoucímu výkonu trestu ve věznici Světlá nad Sázavou, Mgr. Františku Kolbábkovi a ředitelce věznice, Mgr. Kamile Meclové, díky kterým jsem měla možnost věznici navštívit.

Poděkování směřuji také Jiřině, Sandře, Nele a Stanislavě, matkám umístěným na specializovaném oddělení pro matky s dětmi ve věznici Světlá nad Sázavou. Díky jejich spolupráci a souhlasu s rozhovorem jsem mohla provést praktickou část mé práce a dozvědět se o této problematice i od osob, které jsou na tomto oddělení umístěny.

Závěrem bych chtěla poděkovat své rodině a nejbližšímu okolí za materiální a psychickou podporu a pochopení mé časové vytíženosti.

Obsah

Úvod	10
1. Vězeňství v České republice	12
1.1. Vězeňská služba České republiky	12
1.1.1. Úkoly Vězeňské služby České republiky	12
1.1.2. Organizace a členění Vězeňské služby	14
1.1.3. Organizace Vězeňské služby	14
1.2. Typy věznic	15
1.3. Specifické skupiny odsouzených	19
2. Výkon trestu odnětí svobody	21
2.1. Legislativa	21
2.2. Programy zacházení a další aktivity odsouzených	23
2.3. Vězeňský personál	31
3. Ženské vězeňství v České republice	32
3.1. Ženské věznice v České republice	32
3.1.1. Věznice a ústav pro zabezpečování detence Opava	32
3.1.2. Vazební věznice Praha Ruzyně – Oddělení výkonu trestu, Objekt Řepy	33
3.1.3. Věznice Světlá nad Sázavou	35
3.2. Ženská kriminalita	35
3.2.1. Vymezení pojmů deviance, kriminalita	35
3.2.2. Ženy a zločin v České Republice	38
4. Věznice Světlá nad Sázavou	40
4.1. Historie věznice Světlá nad Sázavou	40
4.2. Charakteristika věznice Světlá nad Sázavou	40
4.3. Oddělení pro výkon trestu matek nezletilých dětí ve věznici s dohledem, dozorem a ostrahou	41
4.3.1. Historie oddělení pro výkon trestu odnětí svobody pro matky s dětmi ve věznici Světlá nad Sázavou	42

4.3.2. Podmínky pro přijetí na oddělení pro matky s dětmi ve věznici Světlá nad Sázavou	43
4.3.3. Život na Specializovaném oddělení pro matky s dětmi	44
5. Empirická část	52
5.1. Úvod	52
5.2. Hlavní cíle výzkumu	52
5.3. Výzkumný vzorek	53
5.4. Metoda výzkumu	53
5.5. Popis průběhu sběru dat	54
5.6. Kazuistika žen vykonávajících trest odnětí svobody na SpO	55
5.6.1. Jiřina (37 let) a Mikuláš (3,2 roku)	55
5.6.2. Sandra (24 let) a Damián (18 měsíců)	58
5.6.3. Nela (23 let) a Vaneska (16 měsíců)	60
5.6.4. Stanislava (35 let) a Toniček (16 měsíců)	62
5.7. Výsledky výzkumu	64
Závěr	68
Seznam použité literatury	70
Přílohy:	
Příloha č.1. - Fotografie z SpO Věznice Světlá nad Sázavou	72

ÚVOD

Tématem mé bakalářské práce je problematika matek s dětmi ve výkonu trestu odnětí svobody. Toto téma jsem si vybrala zejména proto, že této problematice je v České republice stále věnována malá pozornost a ponechání si dítěte ve výkonu trestu odnětí svobody je relativně nová možnost výkonu trestu odnětí svobody pro matky s dětmi. Dalším důvodem práce na tomto tématu byla exkurze do věznice Pardubice, kterou jsem absolvovala v 1. ročníku studia Univerzity Pardubice a která mě velmi ovlivnila ve vztahu k vězeňství.

Práci jsem rozdělila na část teoretickou a část empirickou. Část teoretickou jsem rozdělila do 4 hlavních kapitol a několika podkapitol. Abychom se mohli zabývat problematikou výkonu trestu odnětí svobody matek s dětmi, je nejprve nutné seznámit se s vězeňstvím v České republice na obecné úrovni. Touto problematikou se zabývá blíže kapitola první. Tato kapitola obsahuje nejen legislativní rámec českého vězeňství, ale zabývá se také Vězeňskou službou ČR, typy věznic a specifickými skupinami odsouzených.

Kapitola druhá je pak věnována samotnému výkonu trestu odnětí svobody. Kromě legislativy, která upravuje výkon trestu odnětí svobody a vězeňského personálu, je tu největší část věnována Programům zacházení.

Kapitola třetí je věnována ženskému vězeňství v České republice. Nastiňuji v ní současný stav ženského vězeňství v České republice, představuji 3 ženské věznice, které se u nás nachází, a část této kapitoly věnuji také ženské kriminalitě.

Čtvrtá kapitola je celá věnována věznicí Světlá nad Sázavou, která jako jediná v České republice disponuje specializovaným oddělením pro výkon trestu matek s dětmi.

Po části teoretické následuje část empirická, ve které předkládám výsledky mého výzkumného šetření mezi odsouzenými matkami s dětmi na specializovaném oddělení ve věznicí Světlá nad Sázavou. Nejprve se mělo jednat o kvantitativní výzkum se záměrem zjistit, zda se matky s dětmi umístěné na specializovaném oddělení výrazně liší z hlediska sociálního, zájmu o aktivity programů zacházení, sklonů k recidivě a atd. od žen, které jsou umístěny na běžném oddělení pro výkon trestu odnětí svobody. Po důkladném zvážení a konzultaci s vedoucím práce, jsem se

rozhodla pro výzkum kvalitativní, přesněji pro případovou studii. Konkrétně jsem se zaměřila na osobní příběhy žen umístěných na specializovaném oddělení pro výkon trestu odnětí svobody matek s dětmi.

Hlavním cílem výzkumu je blíže specifikovat skupinu odsouzených matek nezletilých dětí.

1. VĚZEŇSTVÍ V ČESKÉ REPUBLICE

1.1. Vězeňská služba České republiky

Vznik Vězeňské služby České republiky (dále jen Vězeňská služba) se datuje k 1.1.1993, kdy nahradila Sbor nápravné výchovy, což byla bezpečnostní složka, která zajišťovala v Československé republice úkoly, které dnes zastává Vězeňská služba. Byla zřízena zákonem České národní rady ve smyslu § 1 zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráži České republiky ze dne 17. listopadu 1992. „Vězeňská služba zajišťuje zejména výkon vazby a výkon trestu odnětí svobody a v rozsahu stanoveném zákonem č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráži České republiky, ve znění pozdějších předpisů, ochranu pořádku a bezpečnosti při výkonu soudnictví a správě soudů a při činnosti státních zastupitelství a Ministerstva spravedlnosti.“¹ Vězeňská služba je ozbrojeným bezpečnostním sborem. Řídí ji generální ředitel Vězeňské služby. Generálního ředitele Vězeňské služby jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti, kterému také generální ředitel Vězeňské služby zodpovídá za činnost Vězeňské služby. Vězeňská služba je správním úřadem a účetní jednotkou.² Organizačními jednotkami Vězeňské služby jsou generální ředitelství, vazební věznice, věznice a Institut vzdělávání. Generální ředitelství zabezpečuje plnění společných úkolů ostatních organizačních jednotek, které metodicky řídí a kontroluje. V čele vazebních věznic, věznic a Institutu vzdělávání jsou ředitelé, které jmenuje a odvolává generální ředitel.³ V současné době je sídlem generálního ředitelství Vězeňské služby Praha 4. Vězeňská služba působí na území České republiky, ale za určitých předpokladů tomu může být i jinak.⁴

1.1.1. Úkoly Vězeňské služby České republiky

Vězeňská služba spravuje a střeží vazební věznice a věznice a odpovídá za dodržování zákonem stanovených podmínek výkonu vazby a výkonu trestu odnětí

¹ VSČR. *Vězeňská služba České republiky : Vznik - zřízení - základní údaje* [online]. 01.02.2007 [cit. 2009-01-28]. Dostupný z WWW: <http://www.vscr.cz/clanky/?cl_id=460>.

² Ustanovení § 1 odst. 3 zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráži České republiky

³ Ustanovení § 1 odst. 4 zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráži České republiky

⁴ VSČR. *Vězeňská služba České republiky* [online]. 01.02.2007 [cit. 2009-01-28]. Dostupný z WWW: <http://www.vscr.cz/clanky/?cl_id=460>.

svobody.⁵ Dalším jejím úkolem je střežit, předvádět a eskortovat osoby ve výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody. Jejím úkolem je i působit na osoby prostřednictvím programů zacházení během vazby a výkonu trestu odnětí svobody s cílem vytvořit předpoklady pro jejich nekonfliktní způsob života po propuštění. Zajišťuje pořádek a bezpečnost v budovách soudů, státních zastupitelství a ministerstva a v jiných místech jejich činnosti a v rozsahu stanoveném tímto zákonem zajišťuje pořádek a bezpečnost při výkonu pravomoci soudů a státních zastupitelství.⁶ „Zabezpečuje úkoly při předcházení a odhalování trestné činnosti osoby ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody, provádí výzkum v oboru penologie [obor penologie je nauka, která zkoumá tresty, jejich výkon a jejich účinky. Poznatky z tohoto vědního oboru se používají například při tvorbě zákonů a je součástí kriminologie⁷] a využívá jeho výsledky a vědecké poznatky ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody, vytváří podmínky pro pracovní a jinou účelnou činnost osob ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody.“⁸ „Vede evidenci osob ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody na území České republiky, provozuje hospodářskou činnost za účelem zaměstnávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody, případně i osob ve výkonu vazby.“⁹ Jejím úkolem je i zabezpečování vzdělání příslušníků vězeňské služby, ale i občanským zaměstnancům Vězeňské služby. Toto vzdělání zajišťuje Institut vzdělávání. Dále také zajišťuje vzdělání i osobám ve výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody. Toto vzdělání provádí Střední odborné učiliště, učiliště a odborné učiliště Vězeňské služby. Poskytuje zdravotní péči osobám ve výkonu vazby, osobám ve výkonu trestu odnětí svobody, příslušníkům a občanským zaměstnancům Vězeňské služby, v případě potřeby zabezpečuje specializovanou zdravotní péči v mimovězeňských zdravotních zařízeních.¹⁰

⁵ Ustanovení § 2 odst. 1 písm. a) zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky

⁶ Ustanovení § 2 odst. 1 písm. e) zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky

⁷ NOVOTNÝ, Oto, et al. *Kriminologie*. Praha : Eurolex Bohemia, 2001. 419 s. ISBN 80-86432-08-04, str.19.

⁸ VSČR. *Vězeňská služba České republiky : Úkoly Vězeňské služby* [online]. 01.02.2007 [cit. 2009-01-28]. Dostupný z WWW: <http://www.vscr.cz/clanky/?cl_id=460>.

⁹ Tamtéž.

¹⁰ Ustanovení § 2 odst. 1 písm. k) zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky

1.1.2. Organizace a členění Vězeňské služby

Vězeňská služba se dle organizačního dělení člení na tři části – na vězeňskou stráž, justiční stráž a správní službu. Vězeňská stráž má za úkol střežit, předvádět a eskortovat osoby ve výkonu vazby nebo ve výkonu trestu odnětí svobody, střežit vazební věznice, věznice a věznice pro místní výkon trestu. Vězeňská stráž může také plnit úkoly justiční stráže, pokud je k těmto úkonům dle 5 odstavce zákona č.555/1992 Sb., povolána. Při těchto činnostech vždy zajišťuje stanovený pořádek a kázeň. Úkolem justiční stráže je zajišťovat pořádek v budovách soudů, státních zastupitelství a ministerstva a v ostatních místech jejich působení. Justiční stráž může být také povolána k plnění úkolů Vězeňské stráže. Při této činnosti zajišťuje stanovený pořádek a kázeň stejně jako Vězeňská stráž. Správní služba rozhoduje ve správním řízení podle zvláštních právních předpisů a zabezpečuje organizační, ekonomickou, výchovnou, zdravotnickou a další odbornou činnost.¹¹ Činnost správní služby zajišťují občanští zaměstnanci a příslušníci. Příslušníci správní služby mohou dočasně pověřeni plněním úkolů Vězeňské stráže, pokud tak rozhodne ředitel věznice.¹²

1.1.3. Organizace Vězeňské služby

Vězeňská služba má 4 základní organizační jednotky. Mezi tyto jednotky patří generální ředitelství, vazební věznice, věznice a Institut vzdělávání. Nejvyšší jednotkou je generální ředitelství Vězeňské služby, jehož náplní je řídit, organizovat a kontrolovat činnost ostatních jednotek Vězeňské služby. V čele této jednotky je generální ředitel Vězeňské služby, kterého jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti a skrze kterého také ministerstvo vnitra řídí Vězeňskou službu. Generální ředitel je zodpovědný za činnost Vězeňské služby a provádí za Vězeňskou službu také první úkony jménem státu. Jednotlivé vazební věznice, věznice zřizuje a ruší ministr spravedlnosti. V čele obou typů věznic stojí ředitelé, které jmenuje i odvolává generální ředitel Vězeňské služby.¹³ Ředitelé vazebních věznic, věznic a dalších organizačních článků Vězeňské služby jsou oprávněni jednat a činit právní úkony za Vězeňskou službu ve všech věcech, kromě těch, které podle zákona č. 555/1992 Sb.

¹¹ Ustanovení § 3 odst. 6 zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráži České republiky

¹² Ustanovení § 3 odst. 7 zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráži České republiky

¹³ VSČR. *Vězeňská služba České republiky : Organizace Vězeňské služby* [online]. 01.02.2007 [cit. 2009-01-28]. Dostupný z WWW: <http://www.vscr.cz/clanky/?cl_id=460>.

o Vězeňské službě a justiční stráži České republiky v platném znění nebo rozhodnutí ministra nebo generálního ředitele patří do jejich pravomoci.“¹⁴

1.2. Typy věznic

V současné době je v České republice 11 vazebních věznic (Vazební věznice Brno, Břeclav, České Budějovice, Hradec Králové, Liberec, Litoměřice, Olomouc, Ostrava, Praha – Pankrác, Praha – Ruzyně a Teplice) a 24 věznic (Věznice Bělušice, Drahonice, Heřmanice, Horní Slavkov, Jiřice, Karviná, Kuřim, Kynšperk nad Ohří, Mírov, Nové Sedlo, Odolov, Opava, Oráčov, Ostrov, Pardubice, Plzeň, Příbram, Rýnovice, Stráž pod Ralskem, Světlá nad Sázavou, Valdice, Vinařice, Všehrdy a Znojmo). Podle způsobu vnějšího střežení a zajištění bezpečnosti se v České republice dělí věznice do 4 skupin na věznice:

- 1) s dohledem
- 2) s dozorem
- 3) s ostrahou
- 4) se zvýšenou ostrahou¹⁵

Mimo těchto čtyř základních typů věznic se zřizují také zvláštní věznice pro mladistvé, pro ženy a od roku 2000 také zvláštní typ věznice pro matky s dětmi. „V rámci jedné věznice mohou být zřízena oddělení různých typů, pokud tím nebude ohrožen účel výkonu trestu.“¹⁶ „O tom, do jakého typu věznice bude odsouzený zařazen k výkonu trestu, rozhoduje v souladu s trestním zákonem soud.“¹⁷ „Odsouzený je povinen nastoupit výkon trestu ve věznici, kterou určil soud ve výzvě k nástupu trestu. Z důležitých důvodů však může odsouzeného k nástupu výkonu

¹⁴ VSČR. *Vězeňská služba České republiky : Organizace Vězeňské služby* [online]. 01.02.2007 [cit. 2009-01-28]. Dostupný z WWW: <http://www.vscr.cz/clanky/?cl_id=460>.

¹⁵ VSČR. *Vězeňská služba České republiky : Typy věznic* [online]. 01.02.2007 [cit. 2009-01-28]. Dostupný z WWW: <http://www.vscr.cz/clanky/?cl_id=460>.

¹⁶ Redakce@epravo.cz(mol). *Epravo.cz : 16532. Místo výkonu trestu odnětí svobody a zařazování pachatelů do jednotlivých typů věznic* [online]. 1999-2009 [cit. 2009-01-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.epravo.cz/top/clanky/misto-vykonu-trestu-odneti-svobody-a-zarazovani-pachatelu-do-jednotlivych-typu-veznic-16532.html>>. ISSN 1213-189X .

¹⁷ Tamtéž.

trestu přijmout i jiná věznice.“¹⁸ Odsouzený může být během výkonu trestu přesunut do věznice jiného typu, rozhodne-li tak soud. Tento typ věznice se však od věznice, kde odsouzený vykonával trest, smí lišit pouze o jeden stupeň. V praxi to tedy znamená, pokud je osoba odsouzena k výkonu trestu například ve věznici s ostrahou, může být odsouzený přeřazen do věznice s dozorem nebo se zvýšenou ostrahou

1) Věznice s dohledem

Do věznice s dohledem je zařazen pachatel, kterému byl uložen trest za trestný čin spáchaný z nedbalosti a který dosud nebyl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin.¹⁹ Tento typ je nejlehčím druhem věznice. Odsouzení vězni se mohou ve věznici neomezeně pohybovat. Tito vězni většinou pracují bez dozoru na pracovištích mimo věznici. Kontrolu jejich činnosti provádí vychovatelé a to minimálně jednou týdně. V mimopracovní době nejsou tito vězni nuceni nosit jednotný vězeňský oděv a mohou nosit oděv civilní. Se souhlasem ředitele věznice mohou také v mimopracovní dobu pod dozorem pracovníka Vězeňské služby navštěvovat kulturní a sportovní akce a účastnit se bohoslužeb. Odsouzený má možnost jednou za dva týdny v souvislosti s návštěvami opustit věznici na maximálně 24 hodin, pokud dostane povolení ředitele věznice. Doba i místo, kde se může odsouzený pohybovat, je mu předána na tiskopise.

2) Věznice s dozorem

Do tohoto typu věznice je umístěn pachatel, kterému byl uložen trest za trestný čin spáchaný z nedbalosti a který již byl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin, nebo pachatel, kterému byl uložen trest za úmyslný trestný čin ve výměře nepřevyšující dva roky a který dosud nebyl ve výkonu trestu pro úmyslný trestný čin.²⁰ Pachatelé odsouzení pro výkon trestu odnětí svobody v tomto druhu věznice se po věznici pohybují organizovaně pod dohledem pracovníků Vězeňské služby. U osob, u kterých lze očekávat, že této výsady nezneužijí, může ředitel věznice povolit volný pohyb po věznici za předpokladu plnění pracovních úkolů. Tito vězni pracují zpravidla na nestřežených pracovištích, kde je nad nimi vykonáván dohled pracovníkem Vězeňské služby, kterého určil ředitel věznice, nejméně jednou za

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ Ustanovení § 39a odst. 2 písm. a) zákona č 140/1961 Sb., trestního zákona

²⁰ Ustanovení § 39a odst. 2 písm. b) zákona č 140/1961 Sb., trestního zákona

hodinu. Vězni zde musí nosit jednotný vězeňský oděv. Výjimkou jsou pouze návštěvy, sportovní a kulturní akce a bohoslužby mimo věznic, kdy mohou nosit oděv civilní. U odsouzených, u nichž je předpoklad, že toho nezneužijí, může ředitel věznice povolit volný pohyb mimo věznic při plnění pracovních úkolů. Jednou měsíčně, za povolení ředitele věznice může vězeň vykonávat volný pohyb v doprovodu návštěvy po dobu 24 hodin. Doba i místo, kde se může odsouzený pohybovat, je mu předána na tiskopise.

3) Věznice s ostrahou

Do věznice s ostrahou je umístěn pachatel, kterému byl trest uložen za úmyslný trestný čin a nejsou zároveň splněny podmínky pro umístění do věznice s dozorem nebo se zvýšenou ostrahou, a pachatele, který byl odsouzen pro trestný čin spáchaný z nedbalosti a nebyl zařazen do výkonu trestu odnětí svobody do věznice s dohledem nebo s dozorem.²¹ V tomto druhu zařízení je volný pohyb vězňů po věznicích jen výjimečný a musí ho povolit ředitel věznice. V ostatních případech se odsouzení pohybují v prostorách věznice organizovaně pod dohledem pracovníků Vězeňské služby. Odsouzení pracují většinou na pracovištích uvnitř věznice nebo na střežených pracovištích mimo věznic a u odsouzených, u nichž je předpoklad, že toho nezneužijí, lze povolit zaměstnání na nestřeženém pracovišti mimo věznic. Dohled nad pracovní činností je prováděn pracovníky vězeňské služby a to nejméně jednou za 45 minut. Návštěvy probíhají pod dohledem pracovníka Vězeňské služby.

4) Věznice se zvýšenou ostrahou

Osoba, která spáchala trestný čin za který jí byl uložen trest odnětí svobody na doživotí, nebo jedná-li se o zvláště nebezpečného recidivistu, které mu byl uložen trest odnětí svobody na nejméně 8 let za zvláště závažný čin a nebo osoba, která byla odsouzena za úmyslný trestný čin a která v posledních 5 letech utekla z výkonu trestu nebo výkonu vazby vykonává trest ve věznicích se zvýšenou ostrahou.²² Tento typ věznice je označován za nejtěžší. V prostorách věznice se odsouzení pohybují organizovaně pod dohledem pracovníka Vězeňské služby. Volný pohyb po věznicích jim není povolen ani při plnění pracovních úkolů. Odsouzení pracují na pracovištích uvnitř věznice nebo přímo ve svých celách, pokud je k tomu práce, kterou

²¹ Ustanovení § 39a odst. 2 písm. c) zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona

²² Ustanovení § 39a odst. 2 písm. d) zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona

vykonávají vhodná. Jednou za 30 minut vykonávají dohled nad jejich činností pracovníci Vězeňské služby.

5) Vazební věznice

Ve vazebních věznicích vykonávají obvinění výkon vazby. Mohou zde však být zřízena i oddělení pro výkon trestu. Na takto zřízených odděleních platí stejná pravidla, která jsou zmíněna výše. Jestliže se vedlo proti pachateli trestní řízení ve vazbě a dojde v tomto řízení k jeho odsouzení, započítá se mu doba strávená ve vazbě do uloženého trestu, popřípadě do trestu úhrnného nebo souhrnného, pokud je vzhledem k druhu uloženého trestu započítání možné.²³

6) Věznice pro mladistvé

Věznice pro mladistvé jsou zvláštním případem věznic. Pachatelé zařazení do tohoto druhu věznic jsou vždy mladší 18 let. Během výkonu trestu takového pachatele se věznice zaměřuje zejména na jeho výchovu a snaží se také zabezpečit jeho přípravu pro budoucí povolání. Odsouzení mladiství se v prostorách věznice pohybují pod dohledem člena Vězeňské služby. Pokud odsouzení mladiství vykonávají pracovní činnost, děje se tomu v prostorách věznice a jejich pracovní činnost je kontrolována minimálně jednou za 30 minut pracovníkem Vězeňské služby, kterého tímto úkolem pověřil ředitel věznice. U některých odsouzených, je možnost práce na nestřežených pracovištích mimo věznici. V takovém případě se jedná o osoby, u kterých se předpokládá, že toho nezneužijí. Pro odsouzené nezletilé lze organizovat i akce mimo věznice. Takových akcí se odsouzení účastní vždy pod dohledem pracovníka Vězeňské služby. Návštěvy odsouzených se uskutečňují zpravidla za dohledu zaměstnance Vězeňské služby.²⁴ Výjimečně může být mladistvému odsouzenému povoleno na maximálně 24 hodin opustit věznici. Návrh na dočasné propuštění podává vychovatel řediteli věznice, který ho musí povolit. Pokud ho ředitel povolí, odsouzenému je vydán předepsaný tiskopis, který určuje kde a s jakou blízkou osobou se mladistvý během dočasného propuštění bude pohybovat. Poté je tento tiskopis oběma podepsán. Tento typ věznic se od ostatních věznic liší tím, že zde neplatí profilace do uvedených 4 skupin. Mladiství pachatelé se dělí do 4

²³ Ustanovení § 38 odst. 1 zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona

²⁴ Ustanovení § 55 odst. 6 vyhlášky č. 345/1992 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

základních skupin podle osobní charakteristiky osobnosti a spáchaného trestného činu:

- Do základní skupiny A se zařazují odsouzení se základní charakteristikou osobnosti v normálu, u nichž poruchy chování vyplývají z nevhodného sociálního prostředí, emocionální a sociální nevyzrálosti, popřípadě špatného zacházení.²⁵
- Do základní skupiny B se zařazují odsouzení s naznačeným disharmonickým vývojem osobnosti.²⁶
- Do základní skupiny C se zařazují odsouzení s poruchami chování včetně poruch chování způsobených užíváním návykových látek, kteří vyžadují specializovaný výkon trestu.²⁷
- Do základní skupiny D se zařazují odsouzení s mentální retardací.²⁸

O zařazení mladistvého do jedné z těchto skupin rozhoduje ředitel věznice, který se rozhoduje na základě doporučení odborných zaměstnanců.

1.3. Specifické skupiny odsouzených

Zákon č. 169/1999 Sb. a také vyhláška MS č. 345/1999 Sb., pojednávají o specifických skupinách odsouzených. Těchto specifických skupin je definováno 6. Jsou to:

- a) odsouzené ženy
- b) mladiství
- c) trvale pracovně nezařaditelní
- d) odsouzení s duševními poruchami a poruchami chování
- e) odsouzení k doživotnímu trestu
- g) odsouzení cizinci

²⁵ Ustanovení § 83 odst. 2 vyhlášky č. 345/1992 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

²⁶ Ustanovení § 83 odst. 3 vyhlášky č. 345/1992 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

²⁷ Ustanovení § 83 odst. 4 vyhlášky č. 345/1992 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

²⁸ Ustanovení § 83 odst. 5 vyhlášky č. 345/1992 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

V této práci se zaměříme pouze na specifickou skupinu odsouzených žen, která je v této práci stěžejní.

Odsouzené ženy

Od standardního výkonu trestu se výkon trestu žen projevuje několika odlišnostmi. Těmito odlišnostmi se zabývá Zákon č. 169/1999 Sb. odstavec 4, § 66, § 67 a § 68. Jednou z odlišností je ukládání trestů těhotným ženám nebo ženám, kterým po porodu neuplynula doba delší než 6 měsíců, lze udělit za kázeňský přestupek jen jeden ze tří kázeňských trestů. Mezi tyto tresty patří důtka, propadnutí věci nebo odnětí výhod vyplývajících z předchozí kázeňské odměny. Toto upravuje § 66 zákona č. 169/1999 Sb.. Další odlišnost souvisí s výkonem trestu odnětí svobody u matek nezletilých dětí. V některých výjimečných případech a za splnění určitých podmínek, jako jsou například osobní předpoklady odsouzené nebo odpovídající podmínky v dané věznici, může být odsouzené ženě povoleno, aby ve výkonu trestu měla u sebe své dítě. Zpravidla se jedná o dítě do 3 let věku. Dítě může být svěřeno matce, jen pokud nebylo svěřeno do péče jiné osoby a jeho vývoj je pravidelně sledován. Takto pojednává o dané možnosti § 67 zákona č. 169/9 Sb.. Poslední odlišností týkající se výkonu trestu u žen je možnost až o 10 dní prodloužit dobu, kdy je přerušen výkon trestu svobody u žen, které se před nástupem do výkonu trestu řádně staraly o své dítě. Těchto maximálně 10 dní slouží k návštěvě dítěte u osoby, které je dítě svěřeno do péče.

2. VÝKON TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY

2.1. Legislativa

Veškerá legislativa týkající se vězeňství vychází stejně jako ostatní zákony z nejvyššího a základního zákona České republiky, ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústavy ČR. Ústava byla přijata 16.12.1992 Českou národní radou a v platnost vstoupila ke dni 1. ledna roku 1993, v den vzniku samostatné České republiky. Prvním náznakem práva státu stíhat a trestat nějaké porušení zákona vyplývá z článku č.2 Ústavy, který říká: Každý občan může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.²⁹ Článek č. 4 Ústavy říká: Základní práva a svobody jsou pod ochranou soudní moci.³⁰ Soudní moc vykonávají jménem republiky nezávislé soudy.³¹ Soudy jsou povolány především k tomu, aby zákonem stanoveným způsobem poskytovaly ochranu právům. Jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy.³² Trest je velikým zásahem do života každého člověka. Z tohoto důvodu je takovému zásahu do života věnována velká pozornost. Před soudem je až do rozhodnutí každý, jak už strana oběti, tak strana pachatele nevinná. Článek č. 96 říká: Všichni účastníci řízení mají před soudem rovná práva.³³ Dále dle článku č. 62 písm. g prezident republiky odpouští a zmírňuje tresty uložené soudem, nařizuje, aby se trestní řízení nezahajovalo, a bylo-li zahájeno, aby se v něm nepokračovalo, a zahlazuje odsouzení.³⁴ Díky tomu to článku má vězeň možnost požádat například udělení tzv. amnestie. Dalším významným zákonem je ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., Listina základních práv a svobod. Nejdůležitější částí této listiny je v ohledu na vězeňství článek č. 8, odstavec č. 1, který říká: Osobní svoboda je zaručena.³⁵ Druhý odstavec tohoto článku pak říká: Nikdo nesmí být stíhán nebo zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon. Nikdo nesmí být zbaven svobody pouze pro neschopnost dostát smluvnímu závazku.³⁶ Stejně tak, jako mimo výkon trestu odnětí

²⁹ článek č. 2 odst.4, zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

³⁰ článek č. 4, zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

³¹ článek č. 81, zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

³² článek č. 90, zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

³³ článek č. 96, zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

³⁴ článek č. 62 odst. 1 písm. g), Ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

³⁵ článek č. 8 odst. 1, č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., Listina základních práv a svobod

³⁶ článek č. 8 odst. 2, Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., Listina základních práv a svobod

svobody, tak i ve výkonu trestu odnětí svobody. Každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno.³⁷ Života vězňů se také významně dotýká článek č. 6, který pojednává o právu na život a tedy i trestu smrti. Trest smrti se nepřipouští.³⁸ Listina základních práv a svobod se dále zabývá ještě mnohými dalšími oblastmi, které se života vězňů dotýkají. Nejdůležitější body byly však shrnuty výše. Lidská práva a tedy i práva vězňů jsou chráněna také mezinárodními úmluvami, které se Česká republika zavázala dodržovat. Nejdůležitější úmluvou v tomto směru je Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Tato úmluva byla podepsána 21.2.1991 v Madridu jménem České a Slovenské Federativní Republiky.

Zákonů a předpisů, které v České republice upravují vězeňství je hned několik. Jedná se o:

- a) zákon č.169/1999Sb. o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů
- b) zákon č. 293/1993 Sb. o výkonu vazby
- c) zákon č. 555/1992Sb. o Vězeňské službě a justiční strážci ČR
- d) zákon č. 106/1999 Sb. o svobodném přístupu k informacím
- e) vyhláška č. 345/1999Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody
- f) vyhláška č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby

Kromě těchto zákonů a norem patří k vězeňství legislativa Evropské unie a OSN.

- a) Standardní minimální pravidla pro zacházení s vězni
- b) Evropská vězeňská pravidla

V souvislosti s výkonem trestu odnětí svobody je nutno hovořit o zákonu č. 169/1999 Sb. ze dne 30. června roku 1999, o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. Dále je nutno zmínit vyhlášku Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody. Tato vyhláška upravuje podrobnější pravidla pro výkon trestu odnětí svobody. Každý odsouzený se ve výkonu trestu řídí také vnitřním řádem věznice, který je vydáván

³⁷ článek č. 10 odst.1, Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., Listina základních práv a svobod

³⁸ článek č. 6 odst. 3, Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., Listina základních práv a svobod

v souladu se zákonem č. 169/199 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. Tento vnitřní řád věznice je sestavován ředitelem věznice a schválen generálním ředitelstvem Vězeňské služby ČR. Vnitřní rozvrh stanovuje nejen denní rozvrh chodu věznice, ale také činnost odsouzených.

2.2. Programy zacházení a další aktivity odsouzených

Programy zacházení, které byly dříve také nazývané programy resocializačními, jsou zakotveny v zákoně č. 169/1999 Sb., hlava III Zacházení s odsouzenými, zejména pak v § 40 a § 41. Další legislativní rámec, který se programy zacházení zabývá je vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody. Jde o velice důležitou složku působení na odsouzeného při výkonu trestu odnětí svobody. Každá věznice má svůj vlastní vnitřní řád, který se zřizuje v souladu se zákonem č. 169/1999 Sb., a který je odsouzený povinen respektovat. Řád věznice kromě rozvrhu chodu věznice a dalších věcí určuje v neposlední řadě také činnost odsouzených. Tyto činnosti lze rozdělit na činnosti, které odsouzený musí vykonávat a činnosti, které může vykonávat. Tyto činnosti jsou stanoveny v tzv. „Programu zacházení“. Zákon říká: K dosažení účelu výkonu trestu věznice stanoví pro každého odsouzeného program zacházení jako základní formu cílevědomého a komplexního působení na odsouzeného. Program zacházení je pro každého odsouzeného vytvořen zvlášť[...].³⁹ Při tvorbě programu zacházení je brán ohled na délku trestu, ke kterému byl pachatel trestného činu odsouzen, na jeho osobní charakterové vlastnosti a také na příčiny, které vedly k páčání jeho trestné činnosti. Výsledkem této práce je kompletní zpráva o odsouzeném, na jejímž základě speciální pedagogové vypracují varianty programu zacházení, které jsou pro odsouzeného vhodné a ty jsou pak odsouzenému nabídnuty. Výběr programu zacházení je schvalován ředitelem věznice a je stvrzen podpisem odsouzeného. Program zacházení je také možno během průběhu výkonu trestu aktualizovat. Od programu zacházení není obvinění oproštěn. Pokud si odsouzený nezvolí některou z navržených alternativ programu zacházení, zúčastní se minimálního programu stanoveného vnitřním řádem. Jeho základ tvoří pracovní

³⁹ Ustanovení § 40 odst.2 zákona č. 169/1999Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů

aktivity odpovídající zdravotnímu stavu odsouzeného.⁴⁰ Program zacházení obsahuje konkrétně formulovaný cíl působení na odsouzeného, metody zacházení s odsouzeným směřující k dosažení cíle a způsob a četnost hodnocení. Pravidelnou součástí programu zacházení je určení způsobu zaměstnávání odsouzeného, jeho účasti na pracovní terapii, vzdělávání anebo jiné náhradní činnosti, směřující k vytvoření předpokladů pro jeho samostatný způsob života. Pokud u odsouzeného přichází v úvahu více variant programu zacházení, umožní se mu výběr.⁴¹ Programů zacházení se účastní pouze odsouzení, jejichž délka trestu je delší než-li 3 měsíce a nebo odsouzení, kteří mají do konce trestu odnětí svobody déle než 3 měsíce. Tato ochranná časová lhůta je dána především dlouhodobějším charakterem působení na odsouzené, aby plnila svůj účel. Programy zacházení jsou velmi podstatnou a neopomenutelnou složkou výkonu trestu odnětí svobody.

Programy zacházení se dělí do 5 samostatných oblastí:

1) Pracovní aktivity

Ve výkonu trestu odnětí svobody je pracovní aktivita jednou z nejdůležitějších složek programů zacházení. Odsouzený získává či rozšiřuje své pracovní návyky, což je zajisté jednou z nejpozitivnějších složek jeho budoucí integrace do společnosti. Dalším významem pracovní aktivity vězňů je i ekonomika. Z financí získaných při pracovních aktivitách během výkonu trestu odnětí svobody si odsouzení hradí například náklady vzniklé s výkonem trestu odnětí svobody, platí výživné na děti a další pohledávky, ale také dostávají kapesné, které mohou využít například k nákupu potravin a věcí osobní potřeby ve vězeňských prodejnách. Finanční odměna je tedy mnohdy pro odsouzené motivací k výkonu práce. Z těchto faktů tedy vychází, že pracovní aktivita odsouzených má velmi pozitivní účinky. Odsouzený, který byl zařazen do práce, je povinen pracovat, pokud je k práci zdravotně způsobilý.⁴²

⁴⁰ Ustanovení § 37 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

⁴¹ Ustanovení § 41 odst.3 zákona č. 169/1999Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů

⁴² Ustanovení § 29 odst.1 zákona č. 169/1999Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů

Odsouzení vězni nemusí pracovat jen ve vnějších prostorách věznice, ale mohou pracovat i na pracovištích mimo věznici. Jedná se jak o pracoviště, kde je nad odsouzenými prováděn dohled pracovníkem Vězeňské služby ČR, ale i o pracoviště bez přímého dohledu pracovníka Vězeňské služby ČR. Zaměstnavatelem může být soukromý subjekt, ale i samotná věznice. Práce potřebná pro běžný chod věznice není nárokována finanční odměnou. Jedná se například o práce úklidové a také například o pracovní terapii. Zaměstnávání odsouzených je také v určitých bodech omezeno. Jedná se například o práce s výbušninami, které odsouzený vykonávat nesmí nebo také práce s jedy či psychotropními látkami, při kterých je nad odsouzeným vykonáván přísnější dohled.

V posledních letech byla míra zaměstnanosti odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody velmi nízká, jak však ukazují ročenky Vězeňské služby ČR, se tento stav během let zlepšuje.

Počet zaměstnaných ve výkonu trestu odnětí svobody v letech 1999 - 2007 ⁴³		
Rok	Počet zaměstnaných ve výkonu trestu odnětí svobody (zaokrouhleno)	Reálná zaměstnanost odsouzených (v%)
1999	5090	36,48
2000	5825	40,99
2001	5845	42,75
2002	5224	42,66
2003	5761	49,00
2004	5684	46,00
2005	5995	45,07
2006	6262	46,87
2007	7737	59,21

⁴³ Pro sestavení tabulky byly využity statistické ročenky VS ČR pro rok 1999 až 2007, Vězeňská služba České republiky, (citováno 10.2.2009) Dostupné z: http://www.vscr.cz/clanky/?cl_id=25

2) Vzdělávací aktivity

„Učení je jednou z podmínek trvalejší modifikace psychických, event. somatických funkcí, která vzniká na základě zkušenosti. Učení může vést k trvalejší změně v prožívání, uvažování i chování.“⁴⁴ Vzdělávání odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody je dalším neopomenutelným bodem při jejich reintegraci a navrácení do společnosti. Jedním z velkých problémů po propuštění odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody je nalezení pracovního místa. Často vede právě nezaměstnanost propuštěného velkou roli v recidivě jeho trestné činnosti. Vzdělání a zvýšení kvalifikace, které je odsouzeným ve výkonu trestu odnětí svobody umožňováno, vede nejen k rozvoji jejich osobnosti, společenských schopností, ale také ke snadnějšímu návratu do běžného života. Zvláštní zřetel je dáván na vzdělávání odsouzených mladistvých. Pro odsouzené mladistvé je účast na vzdělávacích aktivitách programu zacházení na rozdíl od odsouzených dospělých povinná. Tato povinná účast je dána především zaměřením se na kvalifikaci, zabezpečení a samostatnost nezletilého po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Mladiství se vzdělávacím aktivitám vždy věnují pouze ve formě denního studia. Podrobněji je problematika vzdělávání odsouzených popsána v §29, § 34-35 a § 61 zákona č. 169/1999Sb., výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů

Mezi vzdělávací aktivity programu zacházení patří:

- a) Vzdělání organizované či realizované středním odborným učilištěm, učilištěm a odborným učilištěm⁴⁵
- b) Vzdělání vedené či kontrolované zaměstnanci oddělení výkonu trestu (oddělení výkonu vazby a trestu)⁴⁶
- c) Vzdělávání v korespondenčních kurzech a v síti základních, středních, vyšších odborných nebo vysokých školách České republiky⁴⁷

⁴⁴ VÁGNEROVÁ, Marie. *Základy psychologie*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2005. 349 s. ISBN 80-246-0841-3., str.74

⁴⁵ Ustanovení §36 odst. 3 písm. a) vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

⁴⁶ Ustanovení §36 odst. 3 písm. b) vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.

⁴⁷ Ustanovení §36 odst. 3 písm. c) vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.

V případě vzdělávání uvedeném v bodě a) se jedná o vzdělávání uskutečňované na Středním odborném učilišti, učilišti a odborném učilišti Vězeňské služby České republiky. Tato instituce funguje od roku 1992. Do sítě škol České republiky bylo však zařazeno až roku 1996. Svou prací navázalo na učiliště Sboru nápravné výchovy. Škola má šest odloučených pracovišť, která se nacházejí ve věznici Opava, Rýnovice, Pardubice, Plzeň-Bory, Valdice, Všehrady. Ke dni 7.5.2004 byla kapacita pro vzdělávání odsouzených v odborném učilišti, učilišti a odborném učilišti 365 míst. Všechny doklady o vzdělání získané během výkonu trestu odnětí svobody se v ničem neliší od dokladů získaných mimo vězeňská zařízení, není z nich tedy patrné, že je dotyčná osoba získala ve výkonu trestu odnětí svobody. Odsouzeným je nabízena široká škála vzdělávacích možností, která je každoročně doplňována a obměňována. Některé nabízené obory lze studovat v denní formě studia, večerní formě studia či dokonce dálkové formě studia. Odsouzený, může být během doby, po kterou navštěvuje vzdělávací program či program terapeutický, zbaven povinnosti platit náklady vzniklé při výkonu trestu odnětí svobody za předpokladu, že tato jeho činnost týdně převyšuje 21 hodin. Mezi obory Středního odborného učiliště, kde se vzdělávají úspěšní absolventi základních škol, patří například obory Strojírenská výroba, Obrábění kovů nebo Stavební výroba. Mezi učební obory Učiliště patří například Strojírenská výroba, Zpracování dřeva či Provoz společného stravování. V oborech Učiliště se vzdělávají odsouzení, kteří nedokončili úspěšně devátý ročník základní školy nebo základní školu ukončili v některém z nižších ročníků než je devátý. V učebních oborech Odborného učiliště se vzdělávají podle upravených osnov odsouzení, kteří absolvovali zvláštní školu. Toto odborné učiliště nabízí například obor Květinářská a zelinářská práce.⁴⁸ Dle statistických ročenek Vězeňské služby České republiky můžeme od roku 2005 sledovat počty odsouzených, kteří si během výkonu trestu odnětí svobody zvyšují svou kvalifikaci ve Středním odborném učilišti.

⁴⁸ VSČR. *Cíle VS ČR v oblasti vzdělávání : Střední odborné učiliště, Učiliště a Odborné učiliště VS ČR* [online]. 07.05.2004 [cit. 2009-02-10]. Dostupný z WWW: <http://www.vscr.cz/clanky/?cl_id=292>.

Počet osob ve výkonu trestu odnětí svobody zvyšující si kvalifikaci ve Středním odborném učilišti v letech 2005 - 2007 ⁴⁹				
Rok	Počet odsouzených, kteří získali střední vzdělání s výučním listem	Počet odsouzených, kteří studují v oborech středního odborného učiliště VS ČR	Počet odsouzených, kteří si zvýšili kvalifikaci v kurzech	Celkem si v tomto roce zvyšovalo kvalifikaci
2005	104	233	995	1332
2006	91	231	663	985
2007	99	234	608	941

Důležité je zmínit se k vysokoškolskému studiu, které je uvedeno v bodě c). „Odsouzení v rámci projektu EPLLA (Engaging of Prisoners in Life-Long Learning Activities“) si mohou zvýšit svou kvalifikaci studiem na Ekonomicko-správní fakultě Masarykovy univerzity v Brně.“⁵⁰

Toto studium probíhá formou celoživotního vzdělávání ve formě kreditového hodnocení. Tato forma umožňuje studentům tohoto oboru získání kreditů, které mohou uplatnit v bakalářském studijním programu, který ve třetím ročníku navazuje v podobě kombinovaného studia na program celoživotního vzdělávání. Ke studiu na Ekonomicko-správní fakultě Masarykovy univerzity se může přihlásit kdokoli z odsouzených v kterékoliv z věznic na území České republiky, splní-li podmínky, které jsou pro přijetí stanoveny. Mezi tyto podmínky patří ukončení středoškolského studia s maturitou. Dalšími dvěma neméně důležitými podmínkami jsou schopnost platby studia, protože odsouzený si školné hradí sám ze svých prostředků. Toto školné se liší podle studovaného oboru, ale v průměru se pohybuje kolem 20 tisíc korun za jeden semestr. Odsouzený musí být také umístěn ve Vazební věznici v Brně. Počet přijatých ke studiu je tedy také limitován volnou ubytovací kapacitou

⁴⁹ Pro sestavení tabulky byly využity statistické ročenky VS ČR pro rok 1999 až 2007, Vězeňská služba České republiky, (citováno 10.2.2009) Dostupné z: http://www.vscr.cz/clanky/?cl_id=25

⁵⁰ *Arteterapie v České republice* [online]. 2005 [cit. 2009-02-07]. Dostupný z WWW: <<http://www.arteterapie.cz/>>.

této věznice. Mezi další podmínky patří také například kladné stanovisko věznice, ve které odsouzený doposud vykonával trest odnětí svobody. V minulosti patřilo k těmto podmínkám úspěšné složení přijímacích zkoušek v podobě Testu studijních předpokladů. Tato podmínka byla novinkově od školního roku 2008/2009 zrušena. Odsouzený musí však složit úspěšně přijímací zkoušky do bakalářského studia, pokud bude chtít ve studiu pokračovat dále. V současné době si mohou odsouzení vybrat ze dvou nabízených studijních oborů, kterými jsou Management a Regionální rozvoj a cestovní ruch. Výuka probíhá přímo ve Vazební věznici Brno, kam za odsouzenými dochází lektori. Ve školním roce 2008/2009 nastoupilo ke studiu na Masarykově univerzitě 6 vězňů, z čehož bylo 5 mužů a jedna žena.⁵¹

3) Speciální výchovné aktivity

Tyto aktivity lze chápat jako skupinové či samostatné činnosti, ve kterých jsou velmi důležité terapeutické prvky, ale i prvky výchovné. Realizací takových aktivit se zpravidla zabývají odborní zaměstnanci oddělení pro výkon trestu. Jedná se především o speciální pedagogy, sociální pracovníky, psychology a další odborné pracovníky. Každá věznice nabízí jiné speciálně výchovné aktivity. Mezi tyto aktivity patří například arteterapie. „Arteterapie je léčebný postup, který využívá výtvarného projevu jako hlavního prostředku poznání a ovlivnění lidské psychiky a mezilidských vztahů. Někdy bývá přiřazována k psychoterapii a jejím jednotlivým směrům, jindy je pojímána jako svébytný obor. Obvykle se rozlišují dva základní proudy, a to terapie uměním, v níž se klade důraz na léčebný potenciál tvůrčí činnosti samotné a artpsychoterapie, kde výtvořky a prožitky z procesu tvorby jsou dále psychoterapeuticky zpracovávány.“⁵² Mezi další aktivity patří např. muzikoterapie-léčebná metoda, při které se jako prostředek terapie používá hudba. Tato terapie se používá například ke zmírnění strachu, úzkosti pocitů bezmoci a také ovlivňuje i vegetativní funkce. Dalšími aktivitami, které tvoří Speciální výchovné aktivity, jsou například psychoterapie, různé pohybové terapie, ergoterapie a mnohé další. Všechny tyto aktivity mají velký smysl v reintegraci a nápravy odsouzeného.

⁵¹ VSČR. *Vazební věznice a ústav pro výkon zabezpečovací detence Brno : Odsouzení studují na vysoké škole* [online]. 26.04.2007 [cit. 2009-02-07]. Dostupný z WWW: <http://brno.vscr.cz/clanky/?cl_id=121>.

⁵² *Arteterapie v České republice : Definice oboru* [online]. 2005 [cit. 2009-02-07]. Dostupný z WWW: <<http://www.arteterapie.cz/>>.

4) Zájmové aktivity

Jedná se o takové aktivity, které udržují jak psychický tak fyzický rozvoj odsouzeného během výkonu trestu odnětí svobody. Tyto aktivity jsou vedeny zaměstnanci s odborným vzděláním. Nejčastěji se jedná o vychovatele a pedagogy volného času. Může se jednat o aktivity sportovní, které mají odsouzení ve velké oblibě. Jedná se tak například o stolní tenis, který je jako sportovní aktivita nabízen ve věznici Světlá nad Sázavou, nohejbal nebo fotbal, který je jako sportovní aktivita nabízen například ve věznici Stráž pod Ralskem, kde dokonce vybraní odsouzení reprezentují věznici ve fotbalovém mužstvu PRISON, které se účastní okresní ligy neregistrovaných hráčů, kondiční tělocvik či líný tenis, které jsou jako sportovní aktivity nabízeny ve věznici Valdice a mnohé další sportovní aktivity. Mimo sportovní aktivity jsou nabízeny například hudební kroužky, keramické kroužky, výtvarné kroužky, akvaristické kroužky, literární kroužky a mnohé další. Nabídka zájmových aktivit závisí na věznici, kde odsouzený vykonává trest odnětí svobody. Trendem je poskytnout co možná nejširší zájmové vyžití, protože i tato část programu zacházení má velký vliv na psychiku a také reintegraci odsouzeného.

5) Oblast utváření vnějších vztahů

Tyto aktivity mají pro odsouzené velký význam, protože je připravují na život na svobodě. Zajišťují častý kontakt odsouzených s prostředím mimo věznici. Jde nejen o kontakty s rodinnou, které probíhají formou korespondence, telefonování, návštěv či vycházek, přičemž všechny tyto aktivity jsou upravovány zákonem 169/1999 Sb., ale i kontakty s mimovězeňskými institucemi a nebo církví. Odsouzené ve výkonu trestu odnětí svobody navštěvují například sociální pracovníce, pracovníci matrik, pracovníci humanitárních organizací nebo zástupci církevních organizací a také s pracovníky Probační a mediační služby ČR. Všichni tito pracovníci mohou odsouzenému po propuštění pomoci v prvních nelehkých dnech na svobodě a při vyřizování různých dokladů a jiných materiálů potřebných k bezproblémovému zařazení se do společnosti.

Mimo aktivity, které jsou součástí programu zacházení, má odsouzený možnost dalších aktivit. Může si půjčovat knihy z knihoven zřízených ve věznici. Odsouzený má právo objednat si na svůj náklad knihy, denní tisk a časopisy, včetně zahraničních, pokud jsou rozšiřovány v České republice; tím není dotčeno právo

Vězeňské služby odebrat odsouzenému věc, kterou by se narušoval účel výkonu trestu.⁵³ Dále má právo na uspokojování svých duchovních a sociálních potřeb o čemž hovoří podrobněji § 20 zákona č. 169/1999Sb. Dále může odsouzený využívat ve svém osobním volnu společenské hry, jsou li ve věznici k dispozici nebo využívat sportovní materiál.

2.3. Vězeňský personál

Vězeňský personál můžeme rozdělit na dvě složky: na příslušníky ve služebním poměru a na civilní pracovníky v pracovním poměru. Pracovníky ve služebním poměru se rozumí příslušníci Vězeňské služby - dozorci, nejpočetnější skupina personálu ve věznici a také justiční stráž.⁵⁴ Těmto příslušníkům byla věnována samostatná kapitola. Mezi občanské příslušníky řadíme vychovatele, kteří jsou druhou nejpočetnější složkou vězeňského personálu, psychology, speciální pedagogy, pedagogy volného času, vychovatele-terapeuty a sociální pracovníky. Všichni občanskí pracovníci jsou odborně připraveni pro pozici, kterou vykonávají již před nástupem do pracovního poměru. U příslušníků ve služebním poměru tomu tak není. Například dozorcem se stává každý v okamžiku nástupu do služebního poměru a to bez předešlých teoretických či praktických zkušeností z oboru. Tyto osoby jsou postupně vzdělávány v rámci Institutu vzdělávání. Institut vzdělávání zajišťuje také další vzdělávání občanským pracovníkům. Všichni tito pracovníci jsou významnou složkou při působení na odsouzeného během výkonu trestu odnětí svobody.⁵⁵

⁵³ Ustanovení § 21 odst 1, zákona č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů

⁵⁴ MALÁ , Drahomíra. *Vězeňství po česku*. [s.l.] : SURSUM, 2003. 129 s. ISBN 80-7323-062-3., str.76

⁵⁵ MALÁ , Drahomíra. *Vězeňství po česku*. [s.l.] : SURSUM, 2003. 129 s. ISBN 80-7323-062-3.,str. 82-84

3. ŽENSKÉ VĚZEŇSTVÍ V ČESKÉ REPUBLICE

3.1. Ženské věznice v České republice

Ženská kriminalita není tak častá jako kriminalita páchaná muži. I přes tento fakt, je potřeba zřizovat věznice určené ryze pro ženy. Až do roku 2004 byly na území České republiky ženské věznice 4. V současné době jsou takové věznice v České republice tři. Jedná se o věznici a ústav pro zabezpečování detence Opava, vazební věznici Praha- Ruzyně - Oddělení výkonu trestu, objekt Řepy a věznici Světlá nad Sázavou. Čtvrtou zmiňovanou věznicí byla věznice Pardubice, která až do roku 2004 fungovala také jako věznice ženská. V současné době slouží pouze pro umístování mužů. Kromě těchto 3 ženských věznic jsou některé ženy, ovšem v minimálním počtu, umístovány i do jiných věznic. Důvodem takového umístování je práce těchto odsouzených žen v některých provozech ostatních věznic.

3.1.1. Věznice a ústav pro zabezpečování detence Opava

Od 1. ledna roku 2009 byla ministrem spravedlnosti zrušena Věznice Opava a zřízena Věznice a ústav pro zabezpečování detence Opava. Věznice a ústav pro zabezpečování detence Opava je situován do dvou samostatných budov. Tyto budovy se nacházejí v ulicích Olomoucká a Krnovská. Každá z těchto budov má také svojí samostatnou historii. V současnosti vykonávají v této věznici trest muži v kategorii s dozorem a mladiství muži. Ženy vykonávají trest ve všech kategoriích. Počet 247 míst z celkové kapacity věznice, která je 450 míst, je určeno pouze pro odsouzené ženy. Od roku 1999 je ve věznici specializované oddělení pro odsouzené ženy, které se specializuje na léčbu závislosti na drogách, alkoholu a také patologickém hráčství. Kapacita tohoto specializovaného oddělení je 26 míst. Toto oddělení bylo v polovině roku 2004 rozšířeno o 30 míst, které slouží k ochrannému protialkoholnímu léčení a léčení patologického hráčství, pro odsouzené muže. Koncem následujícího roku byla také v jednom z objektů zřízena bezdrogová zóna pro odsouzené muže v kategorii s dozorem mající kapacitu 29 míst. Věznice disponují také školským vzdělávacím střediskem, kde se odsouzení mohou dále vzdělávat. Mladiství odsouzení si zde mohou doplnit své základní vzdělání nebo se vyučit v oboru elektrotechnická výroba. Ostatní odsouzení mohou získat kvalifikaci v některých z nabízených kurzů. Mezi

nabízené kurzy patří například praktická rodinná škola, dělník v elektrotechnice nebo základy práce na PC. Zaměstnanost v této věznicí patří svými 60-70% procenty průměrné zaměstnanosti trvale mezi nejlepší. Zajímavou pracovní náplní pro odsouzené ženy je spolupráce s Ústavem sociální péče Marianum, kde pomáhají s prací s těžce mentálně postiženými osobami.⁵⁶ Programy zacházení obsahují velké spektrum činností pro všechny tři skupiny odsouzených, které v této věznicí vykonávají trest. Pro mladistvé odsouzené do 26 let je tato nabídka nejpestřejší. Jde zejména o sportovní hry. Mladiství odsouzení i mladí odsouzení, kteří nejsou pracovním zařazení a ani se nevzdělávají ve Školském vzdělávacím středisku, jsou povinni účastnit se tzv. výchovně - vzdělávacích programů. Největší realizací dospělých je práce v dřevomodelářské dílně. Programy vzdělávání pro ženy jsou zpracovány podle mnoha kritérií, jako jsou například vzdělání, dovednosti, pracovní návyky a mnohé další aby jim co nejvíce odpovídaly. Při zpracování programů zacházení se takto postupuje u všech kategorií odsouzených žen. Odsouzené ženy mají také možnost zapojit se do některých kolektivních činností, jako jsou některé zájmové kroužky, do výchovně-vzdělávacího programu, který obsahuje například přednášky nebo vzdělávání se v cizím jazyce nebo do různých terapií či relaxací, které jsou součástí speciálně výchovných postupů.⁵⁷

3.1.2. Vazební věznice Praha Ruzyně - Oddělení výkonu trestu, objekt Řepy

Oddělení výkonu trestu, objekt Řepy je součástí vazební věznice Praha – Ruzyně. Toto oddělení se nachází v Domově sv. Karla Boromejského v Řepích. Historie ženské věznice v Domově sv. Karla Boromejského sahá až do roku 1865, kdy byla budova pronajata vládě a byla tam zřízena vládou ženská trestnice, jejíž samospráva i převýchova trestanek byla svěřena Kongregaci Milosrdných sester sv. Karla Boromejského, jejímž majetkem Domov sv. Karla Boromejského byl. Roku 1948 byla trestnice zrušena a dva roky na to byly řepské sestry násilně donuceny

⁵⁶ VSČR. *VĚZNICE A ÚSTAV PRO VÝKON ZABEZPEČOVACÍ DETENCE OPAVA : Charakteristika* [online]. 12.11.2002 [cit. 2009-02-07]. Dostupný z WWW: <http://opava.vscr.cz/clanky/?cl_id=1>.

⁵⁷ VSČR. *VĚZNICE A ÚSTAV PRO VÝKON ZABEZPEČOVACÍ DETENCE OPAVA : Programy zacházení* [online]. 12.11.2002 [cit. 2009-02-07]. Dostupný z WWW: <http://opava.vscr.cz/clanky/?cl_id=1>.

tento Domov opustit. Po politickém převratu, který nastal v roce 1989, došlo k návratu kongregace. O sedm let později došlo k rozsáhlé rekonstrukci Domova. Stejného roku, tedy roku 1996, došlo ke spolupráci Vězeňské služby a Kongregace, díky které vzniklo oddělení pro odsouzené ženy, které má za cíl pomáhat potřebným lidem, poskytovat péči o nemocné a také nabízet pracovní příležitosti pro odsouzené ženy, které jsou zde umístěny.⁵⁸ Toto oddělení je z hlediska profilace věznic zařazeno do kategorie s dohledem a dozorem. Kapacita oddělení čítá 50 míst. V oddělení je celkem 10 ložnic, každá po 5 místech, které jsou umístěny ve dvou patrech budovy Domova sv. Karla Boromejského. Odsouzené ženy mají také k dispozici několik dalších místností jako jsou například 2 místnosti kulturní, 2 kuchyňky, jídelnu, 2 sportovní a zájmové místnosti a učebnu. Pro některé další aktivity jsou také využívány ostatní prostory Domova.⁵⁹ Výkon trestu odsouzených žen probíhá ve třech postupných skupinách vnitřní diferenciaci. Tyto skupiny jsou jedním z hlavních prostředků motivace, které vedou k plnění programů zacházení aktivní a důslednou formou. Programy zacházení jsou členěny na 5 částí. Jsou to aktivity pracovní, speciálně výchovné, vzdělávací, zájmové a také oblast utváření vnějších vztahů.⁶⁰ Odsouzené ženy pracují nejen uvnitř oddělení ale i mimo něj. Největší nabídkou pracovního zařazení je samotný Domov, kde je mnoho pracovních pozic, které jsou potřeba k chodu Domova. Jedná se například o pozice v prádelně, jídelně nebo o úklidové práce. Jednou z možností, kterou odsouzené mají a která souvisí s pracovní aktivitou je možnost absolvovat Sanitářský kurs sv. Zdislavy z Lemberka. Po jeho vykonání mohou v Domově pracovat jako kvalifikované ošetřovatelky.⁶¹ Cílem tohoto kurzu je připravit odsouzené na život po propuštění a usnadnit jejich resocializaci. Kurz probíhá dvakrát ročně a je schválen Ministerstvem zdravotnictví ČR. Je realizován a financován Domovem, který spolupracuje s Vězeňskou službou a neopomenutelnou úlohu hrají v tomto projektu také sponzoři. Odsouzené ženy, které chtějí být do kurzu přijaty, musí splnit několik podmínek aby

⁵⁸ VSČR. *Oddělení výkonu trestu, objekt Řepy : Domov sv. Karla Boromejského* [online]. 16.11.2005 [cit. 2009-02-08]. Dostupný z WWW: <http://ruzyne.vscr.cz/clanky/?cl_id=68>

⁵⁹ VSČR. *Oddělení výkonu trestu, objekt Řepy : Charakter oddělení* [online]. 16.11.2005 [cit. 2009-02-08]. Dostupný z WWW: <http://ruzyne.vscr.cz/clanky/?cl_id=68>.

⁶⁰ VSČR. *Oddělení výkonu trestu, objekt Řepy : Podmínky výkonu trestu v oddělení* [online]. 16.11.2005 [cit. 2009-02-10]. Dostupný z WWW: <http://ruzyne.vscr.cz/clanky/?cl_id=68>.

⁶¹ VSČR. *Oddělení výkonu trestu, objekt Řepy : Pracovní aktivity* [online]. 16.11.2005 [cit. 2009-02-10]. Dostupný z WWW: <http://ruzyne.vscr.cz/clanky/?cl_id=68>.

byly přijaty. Mezi tyto podmínky patří motivace nejen ke vzdělání ale také k práci s nemocnými, dovršení 18 roku a také minimálně dokončené základní vzdělání, doporučení Vězeňské služby a kladné hodnocení z Domova, kde pracovaly dříve jako pomocné síly a v neposlední řadě také kladné výsledky psychologických testů, kterým se podrobily. Délka kurzu je přibližně 4 měsíce, na jejichž konci čeká účastnice kurzu závěrečná zkouška skládající se ze dvou částí- teoretické a praktické. Úspěšné účastnice, které složili závěrečné zkoušky, obdrží osvědčení. Toto osvědčení se nijak neliší od osvědčení získaných mimo výkon trestu.⁶² Mezi aktivity, nabízené odsouzeným, patří aktivity individuální i skupinové. Velmi pestrá je nabídka zájmových aktivit pro odsouzené ženy. Mezi aktivity tohoto typu patří například výtvarný kroužek, zeměpisný kroužek, dramatický kroužek, sportovní kroužek, pečení, vaření, pletení, výuka cizích jazyků či kroužek práce na PC.⁶³ Všechny tyto aktivity jsou u odsouzených velmi oblíbené a využívány. Pomáhají odsouzeným ženám nalézt důvěru v sebe samu i ve svém okolí a v důvěru úspěšného návratu k běžnému životu mimo věznici.

3.1.3. Věznice Světlá nad Sázavou

Bližší specifikaci této věznice se v této kapitole věnovat nebudu. Této věznici je vyčleněna samostatná obsáhlá kapitola.

3.2. Kriminalita žen

3.2.1. Vymezení pojmů deviace, kriminalita

Abychom se dále mohli zabývat kriminalitou žen, je nutné si nejdříve vysvětlit pojem deviace a kriminální chování na obecné úrovni.

⁶² *Domov sv. Karla Boromejského : Kurz sv. Zdislavy z Lemberka* [online]. [cit. 2009-02-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.domovrepy.cz/s03zeny/kurs.php>>.

⁶³ VSČR. *Oddělení výkonu trestu, objekt Řepy : Speciálně výchovné aktivity a zájmové aktivity* [online]. 16.11.2005 [cit. 2009-02-10]. Dostupný z WWW: <http://ruzynne.vscr.cz/clanky/?cl_id=68>.

a) Deviace

„Chování odlišující se od sociální normy nebo systému norem akceptovaných v dané společnosti velkým množstvím osob. Může se týkat chování jedince i skupin (např. příslušníků exotické náboženské sekty nebo bezdomovců). Skupiny mohou potom vytvářet celé deviantní subkultury. Klasickým příkladem deviace je kriminalita, ale bývá k ní zařazována i odlišnost jedinců nebo skupin příslušejících k rasovým, politickým, sexuálním nebo národnostním menšinám.“⁶⁴

b) Kriminalita

„Způsob chování porušující normy trestního práva. Instrukce, kterým náleží právo sankce, jsou policie a soudy. Kriminalita je speciálním případem deviace. Protože se různé kultury liší svými hodnotami nebo normami, liší se i to, co je považováno za kriminální čin (např. prostituce, eutanazie, šíření materiálů kritických vůči vládě nebo ubytování cizince).“⁶⁵

Všechny normy dané společností jsou spojeny také se sankcemi, které nekonformní jednání trestají, ale především mají sloužit k prevenci nekonformního jednání. Sankcí se rozumí kterákoli reakce společnosti na jednání jednotlivce nebo skupiny, která slouží k dodržování dané normy. Sankce můžeme rozdělit na pozitivní a negativní a také na formální a neformální. Pozitivními sankcemi rozumíme odměny za konformní jednání. Tresty jsou pak negativní sankce za nekonformní jednání. Formálními sankcemi jsou ty, o kterých rozhoduje pevně stanovená skupina lidí nebo také organizace, která má za úkol zajistit, aby byly dané normy dodržovány. Neformální sankce jsou potom spontánnějšího charakteru a nejsou organizovaně zajišťovány.⁶⁶

Formální sankce důležité v dnešní moderní společnosti reprezentují zákony. Zákony jsou určitá pravidla, která stanovují vlády, a která jsou občané dané země povinni dodržovat. Pokud nejsou zákony dodržovány, dochází k různým sankcím. Příkladem těchto sankcí je například trest odnětí svobody. Tyto negativní sankce jsou

⁶⁴ JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Dominik Dvořák. 1. vyd. Praha : Portál, s. r. o., 2001. 285 s. ISBN 80-7178-535-0., str. 59

⁶⁵ JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Dominik Dvořák. 1. vyd. Praha : Portál, s. r. o., 2001. 285 s. ISBN 80-7178-535-0., str. 133

⁶⁶ GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. 1. dotisk vyd. Praha : Argo, 1999. 595 s. ISBN 80-7203-124-4., str.186-187

v kompetenci policie, soudů a vězení. Sankcí pozitivních, které by odměňovaly dodržování konformního jednání, je velmi málo. Mezi tyto sankce patří například udělování různých odznaků či ocenění, která mají upevňovat žádoucí chování.⁶⁷

Existuje několik teorií deviací souvisejících s teoriemi trestných činů. Mezi tři hlavní teorie patří:

- a) Teorie biologická
- b) Teorie psychologická
- c) Teorie sociologická

Teorie biologická pojednává o tom, že sklony k deviantnímu chování a tedy i k trestným činům souvisí s vrozenými sklony k agresivitě, tělesnému typu a genetické výbavě jedince - nadbytečnému chromozomu Y. Tato teorie je i přesto, že nelze zcela vyloučit spojitost mezi biologickými faktory a určitými typy trestné činnosti, zpochybňována. Mezi osobnosti zabývající se biologickou teorií deviace patří Cesare Lombroso nebo William A. Sheldon.

Teorie psychologická má společné s teorií biologickou hledání spojitosti mezi kriminalitou a typem osobnosti. Tato teorie vychází z myšlenek S. Freuda, který se zabývá smyslem pro morálku. Tento smysl pro morálku podle něho má původ do určité míry v sebeomezích, které děti získávají v oidipovské vývojové fázi. Teorie říká, že některé děti si během života díky vztahům ke svým rodičům nevytvoří potřebná omezení. Chybí jim tak základní smysl pro morálku a dochází k rozvoji psychopatické osobnosti, která je uzavřená a má sklony k samoučelné násilné činnosti. Nelze však tuto teorii jednoznačně uzavřít. Není možné jednoznačně určit, že všichni zločinci mají odlišné rysy osobnosti od ostatní populace.

Třetí teorií je teorie sociologická, která se dělí na několik dalších teorií. Mezi ně patří diferenciatní asociace. Zabývá se vlivem sociálního prostředí na delikventní činnost. Některá sociální prostředí povzbuzují sklon k delikventním činnostem a jedinci se pak sdružují s nositeli kriminálních norem. Kriminální chování je pak z velké části záležitostí primárních skupin. Touto teorií se zabýval americký sociolog Edwin H. Sutherland. Další teorie pojednává o anatomii jako příčině zločinu. Jejím

⁶⁷ GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. 1. dotisk vyd. Praha : Argo, 1999. 595 s. ISBN 80-7203-124-4., str.186-187

hlavním představitelem je Robert K. Merton. Jde zde o konflikt mezi přijatelnými normami a sociální realitou. Tento konflikt vyvolává napětí. Jako příklad lze uvést to, že ani tvrdá práce nemusí vždy vést k lepšímu postavení. Neúspěch jedince ve společnosti je však odsuzován a tak se jedinec snaží prosadit všemi prostředky, i těmi nelegálními. Etiketizační teorie, jinak také nazývána teorie labellingu či teorie nálepkování, se nezabývá osobnostními rysy jedince, ale vztahem mezi deviantní a nedevariantní složkou populace. Jde o udělování různých etiket, které jsou přidělovány představiteli zákona. Obecně se dá také říci bohatí chudým, starší mladším či muži ženám. S touto teorií jsou také spojeny pojmy primární a sekundární deviace. Primární deviací lze nazvat prvotní prohřešek a sekundární deviací pak přijetí dané etikety a považování sebe sama za devianta. Stejně tak jako u předchozích teorií nelze ani zde jasně říci jestli teorie etiket opravdu zvyšuje sklony k nelegálnímu chování. Poslední definicí patřící pod Sociologickou definici deviace je teorie racionální volby. Tato teorie vnímá sklony k zločinnosti spíše jako „akci“ nežli jako „příčinu“ k čemuž se přiklání výše zmíněné teorie. Podle této teorie nejsou jedinci ke kriminálnímu jednání ničím přinuceni, ale sami se pro toto jednání rozhodují, protože je pro ně v danou chvíli výhodné s malým rizikem.⁶⁸

3.2.2. Ženy a zločin v České Republice

Kriminalita jako taková je otázkou celé populace. Zahrnuje jak muže, tak i ženy. Mnohé učebnice či studie se o ženské kriminalitě nezmiňují vůbec, či jen velmi málo. Přesto ženská kriminalita, i když v daleko menším měřítku existuje.

Počet žen, které se podílely na páčání trestné činnosti je v České republice vzhledem k celkovému počtu pachatelů trestných činů stále velmi nízký, ale má tendenci vykazovat mírný růst.

Ženská kriminalita vykazuje některá specifika, kterými se liší od trestných činů mužů. Jsou jimi zejména závažnost trestných činů. Ženská trestná činnost se vyznačuje méně závažnou majetkovou trestnou činností. Dalším specifikem je menší výskyt recidivy. Pokud k recidivnímu chování dochází, nejedná se ve většině případů

⁶⁸ GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. 1. dotisk vyd. Praha : Argo, 1999. 595 s. ISBN 80-7203-124-4. Str. 189-199

o trestné činy, které se soustředí na jeden druh trestné činnosti. Ženy se mnohem méně často organizují do skupin či gangu nežli muži. Většinou se dopouštějí trestné činnosti samostatně a jsou také pasivnější a opatrnější než muži. Často také ženy vystupují jen jako spolupachatelé trestné činnosti mužů. Závažnější trestné činy jsou u žen stále vzácné. Závažnější trestné činy páchané ženami jsou spjaty s výjimečnými okolnostmi, které se týkají konkrétní osoby ale také trestného činu.⁶⁹

Vývoj stavu odsouzených dle pohlaví v letech 1999 - 2007⁷⁰

Rok	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Muži	15510	14966	14190	12321	13298	14437	15336	15376	15792
Ženy	616	605	547	508	570	637	741	803	855
Celkem	16126	15571	14737	12829	13868	15074	16077	16179	16647

Vývoj stavu odsouzených mladistvých dle pohlaví v letech 1999 - 2007⁷¹

Rok	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Muži	129	107	84	80	90	96	120	109	133
Ženy	2	3	3	1	4	6	4	2	1
Celkem	131	110	87	81	94	102	124	111	134

⁶⁹ URBANOVÁ, Martina, et al. *Ženská delikvence : Teoreticko-empirická studie k problému právních postojů a hodnotových orientací delikventních žen*. 1. vyd. Brno : Masarykova Univerzita v Brně, 2004. 247 s. ISBN 80-210-3608-7. Str.40-41

⁷⁰ Pro sestavení tabulky byly využity statistické ročenky VS ČR pro rok 1999 až 2007, Vězeňská služba České republiky, (citováno 10.2.2009) Dostupné z: http://www.vscr.cz/clanky/?cl_id=25

⁷¹ Pro sestavení tabulky byly využity statistické ročenky VS ČR pro rok 1999 až 2007, Vězeňská služba České republiky, (citováno 10.2.2009) Dostupné z: http://www.vscr.cz/clanky/?cl_id=25

4. VĚZNICE SVĚTLÁ NAD SÁZAVOU

4.1. Historie věznice Světlá nad Sázavou

V kraji Českomoravské vysočiny, na kraji města Světlá nad Sázavou, kterému se říká Rozkoš, se nachází věznice Světlá nad Sázavou. Na tomto místě byla dříve pole, jednu dobu se na tomto místě uvažovalo i o zřízení nového hřbitova. Tomuto plánu však nevyhovovalo složení zeminy a tak vznikla v roce 1987 na místě, kde se v současné době nachází věznice „škola v přírodě“, která sloužila dvanáct let dětem z Teplického okresu. V roce 2000, třináct let po vzniku tohoto areálu, byl celý komplex budov stojících na adrese Světlá nad Sázavou, ulice Rozkoš čp. 990, převzat Ministerstvem spravedlnosti a byl převeden do užívání Vězeňské služby České republiky.⁷² Celá tato situace nastala z důvodů nedostačující kapacity věznic České republiky, která v té době nastala. Plánem bylo vybudovat v této lokalitě vězeňské zařízení pro ženy. Tento plán byl splněn. Ještě v roce 2000 proběhla částečná rekonstrukce některých budov a v listopadu toho samého roku byly ve věznici ubytovány první ženy. V této době byly do věznice umisťovány pouze ženy vykonávající trest odnětí svobody v kategorii s dozorem. Postupem času sem byly umisťovány i ženy v kategorii výkonu trestu odnětí svobody s ostrahou. Věznice se od roku 2002 vyznačuje jako jediná v České republice možností výkonu trestu odnětí svobody matek nezletilých dětí do věku 3 let a také možností vazby těhotných žen a žen s novorozenci. V roce 2003 začala probíhat ve věznici rozsáhlá rekonstrukce. Díky této rozsáhlé rekonstrukci, která trvala déle, než jeden rok byla ubytovací kapacita pro ženy navýšena na 400 míst. Věznice po rekonstrukci získala školské vzdělávací středisko, prostory pro zaměstnání a výchovnou práci s odsouzenými ženami.⁷³

4.2. Charakteristika věznice Světlá nad Sázavou

Dle zákona 169/1999 Sb. § 8 věznice se člení podle způsobu vnějšího střežení a zajištění bezpečnosti do čtyř základních typů, a to

a) s dohledem,

⁷² SISEL, Jaroslav. Bude jako nová. *České vězeňství*. 2004, roč. 11, č. 1, s. 20-23. Dostupný z WWW: <<http://ad.vscr.cz/vscr/casopis/CV200401.pdf>>.

⁷³ VŠČR. *Věznice Světlá nad Sázavou : stručná historie* [online]. 24.09.2004 [cit. 2009-01-27]. Dostupný z WWW: <http://svetla.vscr.cz/clanky/?cl_id=34>.

- b) s dozorem,
- c) s ostrahou,
- d) se zvýšenou ostrahou⁷⁴

Věznice Světlá nad Sázavou je řazena do kategorie věznic s ostrahou. Trest odnětí svobody ve věznici Světlá nad Sázavou vykonávají odsouzené ženy na oddělení s ostrahou, dozorem a také mladiství. „Kromě toho však věznice zajišťuje výkon trestu specifickým skupinám odsouzených, které vyžadují zvláštní přístup, a proto byla ve věznici zřízena tato specializovaná oddělení:

- pro výkon trestu matek nezletilých dětí ve věznici s dohledem, dozorem, ostrahou
- pro výkon trestu trvale pracovně nezařaditelných odsouzených žen ve věznici s dozorem a ostrahou
- pro výkon trestu odsouzených mladistvých žen
- pro výkon trestu odsouzených žen s poruchou duševní a poruchou chování ve věznici s dozorem a ostrahou

Od 1.7.2004 bylo zřízeno zvláštní oddělení pro výkon vazby.⁷⁵

4.3. Oddělení pro výkon trestu matek nezletilých dětí ve věznici s dohledem, dozorem a ostrahou

V současné době je kladen velký důraz na kontakt matky s dítětem v období, kdy dítě matku nejvíce potřebuje a kdy je nejvíce ovlivněn jeho správný vývoj. Žádná z jiných druhů výchovy, jako je například umístění dítěte do kojeneckého ústavu nebo dětského domova, kdy starost o dítě zajišťuje stát, umístění do pěstounské péče či k adopci a dokonce ani láskyplná výchova jiným rodinným příslušníkem nedokáže nahradit kontakt matky s dítětem a mateřskou péči. Vzhledem

⁷⁴ Ustanovení § 8 odst 1. Zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody

⁷⁵ VSČR. *Věznice Světlá nad Sázavou : charakteristika* [online]. 24.09.2004 [cit. 2009-01-27]. Dostupný z WWW: <http://svetla.vscr.cz/clanky/?cl_id=34>.

k těmto jasným faktům, je v současné době snaha ponechat nezletilé dítě raného věku matce, i přes to, že je odsouzena k výkonu trestu odnětí svobody. Z toho to důvodu jsou nejen v České republice, ale i jiných evropských i mimoevropských státech zřizovány specializovaná oddělení pro výkon trestu odnětí svobody pro matky s dětmi. V České republice je toto unikátní oddělení zřízeno v ženské věznici Světlá nad Sázavou.

4.3.1. Historie oddělení pro výkon trestu odnětí svobody pro matky s dětmi ve věznici Světlá nad Sázavou

Výkon trestu odnětí svobody matek nezletilých dětí byl poprvé v historii českého vězeňství zakotven v zákoně 169/1999 Sb. z 30. června roku 1999 o výkonu trestu odnětí svobody. Po zakotvení této právní normy v zákoně se přistoupilo k plánování zřízení tohoto oddělení a později i k realizaci projektu vybudování specializovaného oddělení pro matky s dětmi ve výkonu trestu odnětí svobody (SpO) ve Věznici Světlá nad Sázavou. Obdobná specializovaná oddělení pro výkon trestu matek nezletilých dětí existují i jinde ve světě. Jedná se například o Německo či Polsko, kde tato oddělení již fungují a z jejichž poznatků se čerpalo při vzniku specializovaného oddělení ve věznici Světlá nad Sázavou. Koncepce oddělení pro matky s dětmi se ve světě však také v mnohém liší. Jedná se například o rozhodování o umístění žen na takové oddělení. Výstavba takového oddělení byla nelehkým úkolem. Při výstavbě se musely dodržovat přísné bezpečnostní a hygienické normy, které jsou pro oddělení, ve kterém budou děti přísnější. Po přípravě na otevření specializovaného oddělení pro matky s dětmi, která představovala výstavbu, vypracování a schválení vnitřního řádu oddělení a v neposlední řadě přípravě pracovníků bylo oddělení k 1.10.2000 oddělení otevřeno pod vedením ředitelky věznice PhDr. Zuzany Kalivodové. V této době mělo oddělení pro matky s dětmi kapacitu pouze 4 míst. Tato situace byla považována za provizorní do plánované rekonstrukce věznice, která začala probíhat v roce 2003. Místo 6 ložnic, které měly matky v minulosti k dispozici, bylo vybudováno 15 nových a také kuchyňka a další potřebné zázemí.⁷⁶ Velikost oddělení nebyla stanovena náhodně, ale k tomuto rozhodnutí vedlo několik faktorů.

⁷⁶ SISEL, Jaroslav. Bude jako nová. *České vězeňství*. 2004, roč. 11, č. 1, s. 20-23. Dostupný z WWW: <<http://ad.vscr.cz/vscr/casopis/CV200401.pdf>>.

„Určujícími hledisky byly mimo jiné statistiky o počtech odsouzených, zkušenosti a poznatky z forenzní psychologie, celkový vývoj kriminality od roku 1989 a výzkum z oblasti sociologie.“⁷⁷

4.3.2. Podmínky pro přijetí na oddělení pro matky s dětmi ve věznici Světlá nad Sázavou

Před nástupem na specializované oddělení pro výkon trestu odnětí svobody matek nezletilých dětí musí žadatelky vyhovět určitým kritériím, která přijetí na toto oddělení podmiňují. Výkon trestu matek nezletilých dětí upravuje zákon č. 1669/1999Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, vyhláška č. 345/1999Sb. Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, zákon č. 293/1993Sb., o výkonu vazby a také vnitřní řád věznice.

V případech hodných zvláštního zřetele, jestliže takový postup umožňují podmínky ve věznici a osobní předpoklady odsouzené ženy, může být odsouzené ženě na její žádost povoleno, aby ve výkonu trestu měla u sebe a starala se o své dítě zpravidla do 3 let jeho věku, pokud takové dítě nebylo svěřeno do výchovy jiné osoby. Před rozhodnutím si ředitel věznice vyžádá posouzení lékaře a klinického psychologa a orgánu sociálně-právní ochrany dětí, zda je takový postup ve prospěch dítěte.⁷⁸ Kritéria pro přijetí jsou přísná, a proto není každé žadatelce vyhověno. Mezi podmínky, které žadatelka o umístění na specializované oddělení pro matky nezletilých dětí do 3 let musí splnit, patří:

- žena před výkonem trestu odnětí svobody nebyla omezena v rodičovské odpovědnosti
- žena před nástupem do výkonu trestu o dítě řádně pečovala a po propuštění bude mít možnost se o dítě nadále starat
- zdravotní a psychický stav umožňuje ženě o dítě pečovat
- trest odsouzené matce skončí zpravidla do dovršení 3 let věku dítěte, nejvýše do 5 let jeho věku

⁷⁷ KOLBÁBEK, František. *Věznice Světlá nad Sázavou : K problematice odsouzených matek* [online]. 14.4.2004 [cit. 2009-01-27]. Dostupný z WWW: <http://svetla.vscr.cz/clanky/?cl_id=33>.

⁷⁸ Ustanovení §67 odst. 1 zákona 169/1999Sb., o výkonu trestu odnětí svobody

- doloženost finančního zajištění nákladů, které vzniknou při uspokojování potřeb dítěte v oddělení
- kladné stanovisko Orgánu sociálně právní ochrany dětí⁷⁹

„Po podání žádosti rozhoduje o přijetí ženy na toto specializované oddělení ředitel věznice. Žadatelka má právo podat proti rozhodnutí ředitele věznice stížnost a to nejpozději do tří dnů od doručení rozhodnutí. Tato stížnost má odkladný účinek a rozhoduje o ní generální ředitel vězeňské služby nebo zaměstnanec vězeňské služby, který je k tomu zmocněný.“⁸⁰ „Pokud je žádost odsouzené ženy zamítnuta, může svou žádost opakovat nejdříve po 3 měsících od doby, kdy rozhodnutí nabylo právní moci.“⁸¹

4.3.3 Život na Specializovaném oddělení pro matky s dětmi

Matka a dítě na SpO

Na SpO jsou umístěny matky s dětmi, které jsou ve věku od 1 roku do 3 let věku. Ve výjimečných případech lze udělit výjimku a matce může být ponecháno dítě do věku až 5 let. Oddělení je koncipováno pro výkon trestu odnětí svobody ve věznici s dohledem, dozorem, ostrahou.

Veškeré dění na SpO je přizpůsobeno psychickým a fyziologickým zvláštnostem matek a dětí.

Povinností matky, které bylo podle přísných kritérií povoleno ponechat si během výkonu trestu odnětí svobody u sebe své dítě, je poskytovat dítěti celodenní péči. Tato péče zahrnuje uspokojování všech potřeb dítěte. Matka se stará o jeho zdraví, mravní, citový i tělesný vývoj, podílí se na přípravě stravy pro dítě, zajišťuje jeho hygienu, pere, žehlí, uklízí a v neposlední řadě se také věnuje aktivnímu trávení času s dítětem. Aktivní trávení času s dítětem má podobu vycházek, hraní různých her, věnování se výtvarné, hudební nebo sportovní činnosti s ohledem na věk dítěte.

⁷⁹ 6VSČR. *Věznice Světla nad Sázavou : K problematice odsouzených matek* [online]. 14.04.2004 [cit. 2009-01-29]. Dostupný z WWW: <http://svetla.vscr.cz/clanky/?cl_id=33>.

⁸⁰ Ustanovení § 67 odst. 2 zákona 169/1999Sb., o výkonu trestu odnětí svobody

⁸¹ Ustanovení § 67 odst. 3 zákona 169/1999Sb., o výkonu trestu odnětí svobody

Každá matka má své dítě u sebe na samostatné ložnici, která je vybavena s ohledem na dětské potřeby. Hračky, kočárky, lůžkoviny, hygienické potřeby, pleny, nočníky a jiné věci, které zajišťují potřeby dítěte, hradí matky z vlastních financí. Z velké části se jedná o sociální dávky pro dítě či výživné.⁸²

Nejen ložnice, ale i ostatní místnosti jsou přizpůsobeny pobytu dětí. Jedná se o sociální zařízení, kde mají děti samostatnou malou toaletu a kde se také nachází speciální prostor pro koupání dětí, dále herna, kuchyňka a dvůr. Žádná z místností ani okna nejsou opatřeny mřížemi. Mříže jsou pouze u vstupu na SpO a do místnosti vychovatele. Úprava zevnějšku odsouzených žen není nijak omezena. Mohou používat vlastní kosmetiku a k úpravě vlasů používat vlastní potřebné pomůcky. Při nedodržování vnitřního řádu SpO, porušování pravidel nebo v případě zvláště závažného přestupku může ředitelka věznice rozhodnout o zrušení výkonu trestu na SpO. Nastane-li takový případ, je dítě svěřeno orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

Práva a povinnosti odsouzených žen na SpO

Každá odsouzená žena na SpO má svá práva, ale zároveň i své povinnosti. Mezi práva odsouzené patří:

Stravování

Stravování matek a dětí je odlišné. Odsouzené ženy se stravují stejně jako ostatní odsouzené ženy ve věznici. Denně dostávají snídaně, oběd a večeři. O stravování dětí se starají matky. Kromě snídaně, oběda a večeře dostávají děti ještě dvě svačiny. Příprava stravy pro děti probíhá dle určeného rozpisu služeb, podle kterého vždy některá z matek připravuje v dietní kuchyni pro všechny děti pod odborným dohledem stravu. Odsouzené připravují stravu podle předem daného jídelníčku, kterým se musí řídit, stejně tak jako musí dodržovat technologické postupy při přípravě stravy.

⁸² Příloha č. 16 vnitřního řádu věznice Světla nad Sázavou, Řád výkonu trestu odnětí svobody matek nezletilých dětí na specializovaném oddělení pro výkon trestu matek nezletilých dětí

Ubytování

Specializované oddělení disponuje 15 ložnicemi, které jsou rozloženy do dvou podlaží. V prvním podlaží se nachází 5 ložnic a je určeno pro mladší děti ve věku od 1 roku do 2 let. Druhé podlaží je určeno pro děti ve věku 2 roky až po dokončení trestu matky. Na tomto podlaží je 10 samostatných ložnic pro matky s dětmi. Každé podlaží je také vybaveno prádelnou, společenskou místností, kuchyňkou, sociálním zařízením a skladem kočárků. V každé ložnici je ubytována jedna matka se svým dítětem. Mezi vybavení ložnice patří lůžko pro matku, dětská postel, skříň na dětské prádlo a kosmetiku, přebalovacím stolem, umyvadlem, ohrádkou, stolkem s židlemi také skříňkou, která slouží pro uložení osobních věcí matky. Tato skříňka je uzamykatelná, odsouzená je však povinná kdykoliv umožnit zaměstnancům Vězeňské služby provést kontrolu svých osobních věcí. Každá z žen má právo si pokoj přestavit podle sebe, a jsou jí také poskytovány běžné čisticí prostředky, které slouží k udržování pokoje v čistotě.

Vystrojování

Ženy umístěné na SpO mohou v prostorách tohoto oddělení nosit vhodný civilní oděv a také obuv. Veškeré toto oblečení musí udržovat v čistotě, k čemuž jim slouží prádelna, kterou mají k dispozici. Stejně tak se starají odsouzené i o oděv dětí. Výměna civilního oblečení se provádí minimálně jednou za týden. Dále mají odsouzené vězeňský oděv a obuv, který musí nosit mimo SpO. Výměna tohoto oblečení je prováděna dle potřeby.

Vycházky

Vycházky se konají denně v určeném čase na dvoře k tomu určenému. Dítě i matka musí být vždy oblečeni a obuti s ohledem k aktuálnímu počasí. Za bezpečnost dítěte během vycházek zodpovídá jeho matka. Jednou měsíčně matky s dětmi chodí na vycházku s dětmi mimo věznicí za doprovodu příslušníků Vězeňské služby a vychovatele. Tyto vycházky slouží v zimním období například k bobování. Pokud je matka či dítě nemocné na vycházky chodí se souhlasem ošetřujícího lékaře.

Osobní hygiena

Osobní hygiena je odsouzenými prováděna dle vlastní potřeby v prostorách koupelny, vždy však musí být respektován noční klid a také se dbá na šetření vodou. Odsouzené, které nemají základní hygienické potřeby a ani finance na jejich zakoupení poskytne věznice jednou za měsíc tzv. hygienický balíček, který obsahuje zubní pastu a kartáček, šampon, hřeben, vložky a také mýdlo. Pokud má odsouzená dostatek finančních prostředků může si hygienické potřeby pro sebe i své dítě nakoupit ve vězeňské kantýně.

Nákupy potravin a věcí osobní potřeby

Odsouzené disponují finančními prostředky, které jsou určeny pro dítě. Jedná se zejména o sociální dávky pro dítě či alimenty. Tyto finance mohou využít pouze pro nákup věcí pro dítě. Odsouzené nedisponují žádnou finanční hotovostí, všechny platby probíhají bezhotovostně. Týdně mohou utratit částku ve výši maximálně 1000 Kč. Během nákupu pro osobní potřebu mohou odsouzené nakoupit dětem doplňkové potraviny. Jednou týdně matka objednává potraviny, ze kterých připravuje dítěti stravu u výchovného pracovníka. Cena stravy pro dítě je stanovena na 13 Kč za snídani, 18 Kč za oběd a 14 Kč za večeři, celkem tedy 45 Kč.

Korespondence

Veškerá korespondence, jak odesílaná tak i přijímaná, podléhá kontrole pracovníka k tomu pověřeného. Výjimkou je korespondence úřední (je striktně dáno o jakou korespondenci se jedná) a také stížnosti a žádosti. Korespondence, která podléhá kontrole, je odevzdávána i předávána otevřená. Odsouzené vhazují korespondenci do schránek na oddělení, které jsou k tomu určeny nebo ji předávají pracovníkovi k tomu pověřenému. Každý dopis či pohled musí být opatřen známkou patřičné hodnoty, kterou hradí odsouzená.

Nahlížení do osobních věcí a informování o jiných záležitostech

Každá odsouzená má právo být informována a také má možnost nahlížet do všech materiálů, které jsou součástí jejího spisu a také obdržet zprávu o stavu svých financí a jiných záležitostech. Dále je odsouzená neodkladně informována o úmrtí či

nemoci osoby blízké, pokud je o tom věznicе informována. Všechny tyto informace jsou sdělovány odsouzené prostřednictvím vychovatele nebo jiné osoby k tomu pověřené.

Užívání telefonu

Pokud chce odsouzená uskutečnit telefonický hovor na povolené číslo, žádá odsouzená vychovatele. Všechny hovory kromě hovorů s advokátem jsou odposlouchávány a také zaznamenávány v evidenční kartě. Všechny náklady spojené s telefonickým hovorem hradí odsouzená z vlastních finančních prostředků.

Návštěvy

Rozsah návštěv, které probíhají v návštěvních místnostech, je celkem 3 hodiny za jeden měsíc. Tuto návštěvu lze uskutečnit jako 1 x 3 hodiny nebo jí rozdělit na 2 x 1,5 hodiny. Délka návštěvy může být v rámci odměny odsouzené prodloužena ve výjimečných případech na 5 hodin za jeden měsíc. Ředitelka věznicе může také odsouzené v rámci návštěv povolit opuštění věznicе na 24 hod jako formu kázeňské odměny. Odsouzenou mohou navštívit najednou maximálně 4 blízké osoby. Návštěvu osoby jiné než blízké povoluje na návrh vychovatele vedoucí oddělení výkonu trestu. Před začátkem i po skončení je provedena odsouzené i dítěti osobní prohlídka. Prohlídku odsouzené provádí pracovník Vězeňské služby, prohlídku dítěte provádí matka pod dohledem pracovníka Vězeňské služby. Návštěvy probíhají vždy pod dohledem pracovníka Vězeňské služby a vychovatelů. Během návštěv musí být dodržována stanovená pravidla, která jsou li porušena, mohou vést k ukončení návštěvy. Mezi tato pravidla patří přísný zákaz konzumace jídla či pití nápojů, předávání nepovolených věcí nebo kouření atd.

Přijetí balíčku

Odsouzená má nárok 2x ročně obdržet balíček, který obsahuje potraviny nebo věci osobní potřeby, do maximální hmotnosti 5 kg. Přijetí balíčku i jeho stav odsouzená potvrdí podpisem v „Knize předaných balíčků“. Balíčky, které obsahují věci pro děti, nepodléhají žádným omezením.

Uspokojování kulturních potřeb

Uspokojování kulturních potřeb je zajištěno uvnitř věznice, ale také se na něm podílí podněty zvenčí. Odsouzené mají možnost půjčovat si knihy pro sebe i pro děti ve vězeňské knihovně. Knihy, denní tisk a časopisy mohou také odsouzeným zasílat příbuzní či jiné osoby. Odsouzené si mohou půjčovat hry, které jsou ve věznici k dispozici. Dále je odsouzeným nabízena široká nabídka volnočasových aktivit. Využívat také mohou televizoru a videa, které jsou na oddělení.

Povinnosti odsouzených žen

Povinnosti odsouzených žen na SpO jsou v mnohém stejné jako u ostatních odsouzených žen. Jsou povinny řídit se vnitřním řádem věznice a ostatními nařízeními plynoucími z výkonu trestu odnětí svobody. Povinnosti, které mají navíc, souvisí s dětmi. Jedná se například o povinnost provedení osobní prohlídky pod dohledem pracovníka Vězeňské služby, povinnost nahlašovat zaměstnanci Vězeňské služby nemoc či úraz dítěte, dodržovat zásady hygieny nejen u sebe, ale i u dítěte atd. Všechny povinnosti odsouzených na SpO upřesňuje příloha č.16 vnitřního řádu věznice Světlá nad Sázavou.

Programy zacházení

Základem programu zacházení odsouzených na SpO je celodenní péče matky o dítě.

Stejně jako u ostatních odsouzených se programy zacházení na SpO dělí na:

- a) Pracovní aktivity
- b) Vzdělávací aktivity
- c) Speciálně výchovné aktivity
- d) Zájmové aktivity
- e) Oblast utváření vnějších vztahů

Pokud si odsouzená na SpO žádnou z nabízených alternativ programu zacházení nezvolí, zúčastní se minimálního programu zacházení. Programy zacházení jsou schvalovány ředitelkou věznice nebo jejím zástupcem. Plnění

programu zacházení je pravidelně vyhodnocováno a projednáváno s odsouzenou. Kladné hodnocení programu zacházení je podkladem pro podmíněčné propuštění či snížení trestu.

Mezi povinné aktivity programu zacházení odsouzených na SpO patří zejména celodenní péče o dítě, účast na odborných a pediatrických přednáškách, sociálně právní poradenství, individuální psychologické konzultace, dětské výchovné aktivity zaměřené na všestranný rozvoj dítěte.

Kromě aktivit, které jsou dány programy zacházení, mohou odsouzené ženy s ohledem na zajištění potřeb dítěte v určené době uspokojovat své zájmy. Odsouzené mohou využívat knihovnu věznice, sledovat televizní pořady, poslouchat pořady rozhlasové, účastnit se dalších vzdělávacích aktivit či jiné zájmové činnosti.

Program výchovy a vzdělávání dítěte

Program výchovy a vzdělávání dítěte si klade za cíl všestranný a harmonický vývoj dítěte. Práce s dětmi má skupinový, ale i individuální charakter. Respektuje individuální vývoj a také zvláštní potřeby dítěte. Obsahem tohoto programu je uspokojování všech potřeb, které dítě má. Jedná se o biologické potřeby (zajištění výživy, naplňování pocitu bezpečí, vytváření hygienických návyků, pocitu bezpečí a jistoty), psychosociálních potřeb, mezi které patří rozvoj emocí, vnímání, řeči, myšlení sociálního chování a psychomotoriky. Zejména v prostředí věznice je nutné dítěti dodávat dostatek podnětů pro jeho zdravý rozvoj. Jednou za 3 měsíce vykonává sestra ve spolupráci s dalšími odbornými pracovníky jako je pediatr a speciální pedagog zápisy o vývoji dítěte.

Zdravotní péče

Poskytování zdravotní péče na SpO je odsouzeným poskytována během ordinačních hodin, jejichž rozpis je pevně stanoven a je k nahlédnutí na ubytovně. Odsouzená se ke zdravotní péči objednává. K objednání se slouží Kniha hlásících se nemocných, která je v kanceláři vychovatele. Nutnost odborných vyšetření, jako je například vyšetření zubním lékařem či psychiatrem, posuzuje vězeňský lékař, který tato vyšetření i zajišťuje. Zdravotní péče dětí je zajištěna nejen zdravotní sestrou, která na oddělení působí, ale také smluvním pediatrem, který na oddělení dochází.

Odsouzená je povinná okamžitě hlásit jak své onemocnění, tak onemocnění dítěte, poranění či výskyt vyrážky, hmyzu a jiných obtíží. Povinností je také dodržování hygienických a protiepidemických zásad. Pokud je lékařem stanoven léčebný postup nebo jsou odsouzené či jejímu dítěti naordinovány léky, je odsouzená povinná dodržovat léčebný postup i užívání léků, tak, jak lékař uvedl. Léky rozdává na oddělení zdravotní sestra či jiný, k tomu pověřený pracovník.⁸³

⁸³ Příloha č. 16 vnitřního řádu věznice Světlá nad Sázavou, Řád výkonu trestu odnětí svobody matek nezletilých dětí na specializovaném oddělení pro výkon trestu matek nezletilých dětí

5. EMPIRICKÁ ČÁST

5.1. Úvod

V současné době je již jasné, že kriminalita žen je jevem, který nelze přehlížet. I když kriminalita páchaná ženami je stále ve srovnání s kriminalitou páchanou muži velmi nízká, má tendence pomalého růstu. Tuto činnost páchají všechny typy žen, mezi něž patří bohužel i matky nezletilých dětí.

Odsouzení ženy k výkonu trestu odnětí svobody, která je matkou nezletilého dítěte, je moment, který ovlivní nejen ji, ale i dítě. Odloučení matky a dítěte je velmi nepříjemnou a bolestnou zkušeností v životě.

Vzhledem k možnosti ponechání si dítěte do věku maximálně 5 let během výkonu trestu odnětí svobody u sebe, kterou vězeňský systém od roku 2002 obviněným i odsouzeným ženám nabízí, jsem se rozhodla provést případovou studii mezi ženami na SpO ve věznici Světlá nad Sázavou, které vyhověly velmi přísným pravidlům a které mohly této možnosti využít.

Během rozhovorů s ženami na specializovaném oddělení jsem se snažila zjistit, zda-li se životní příběhy těchto žen v některých bodech shodují a zda lze tuto skupinu nějak blíže charakterizovat. Dále jsem se zaměřila na jejich názor na specializované oddělení a sklony k recidivě.

5.2. Hlavní cíle výzkumu

V mém výzkumném šetření se zaměřuji na osobní příběhy odsouzených žen umístěných na SpO. Cílem šetření je zjistit, zda-li se osobní příběhy těchto žen v některých bodech shodují a zda lze tuto skupinu nějak blíže specifikovat. Dále jsem se zaměřila na jejich pobyt na SpO s cílem zjistit, zda-li jsou na oddělení spokojeny a jaký vliv má SpO na jejich děti.

5.3. Výzkumný vzorek

Výzkum probíhal na specializovaném oddělení pro odsouzené matky nezletilých dětí ve věznici Světlá nad Sázavou. Jedná se o malé oddělení s kapacitou 15 míst, které je v České republice unikátní. Výzkumné šetření probíhalo dne 17.2.2009. V této době bylo na oddělení umístěno 11 matek a 11 dětí. Jednotkou zkoumání, jejíž vlastnosti nás zajímají, jsou v této práci odsouzené matky umístěné na SpO. Rozhovory jsem vedla se čtyřmi náhodně vybranými ženami umístěnými na SpO.

Nyní představím respondentky výzkumného šetření:

- a) Jiřina, 37 let, společně s ní na oddělení její syn Mikuláš, 3,2 roku
- b) Sandra, 24 let, společně s ní na oddělení její syn Daminán, 18 měsíců
- c) Nela, 23 let, společně s ní na oddělení její dcera Vaneska, 16 měsíců
- d) Stanislava, 35 let, společně s ní na oddělení její syn Toníček, 16 měsíců

5.4. Metoda výzkumu

Jako výzkumnou metodu mé práce jsem zvolila případovou studii, která patří mezi metody kvalitativního výzkumu. „V případové studii jde o detailní studium jednoho případu nebo několika málo případů.“⁸⁴ Případová studie se velmi odlišuje od statistického zkoumání, ve kterém získáváme pouze omezené množství dat od většího počtu jedinců, v případové studii je tomu naopak. Získáváme větší počet informací od malého počtu zkoumaných jedinců. „V případové studii jde o zachycení složitosti případu, o popis vztahů v jejich celistvosti. Případová studie v sociálně vědním výzkumu je podobná mikroskopu: její hodnota závisí na tom, jak dobře je zaostřena. Předpokládá se, že důkladným prozkoumáním jednoho případu lépe porozumíme jiným podobným případům.“⁸⁵

⁸⁴ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum : Základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha : Portál, 2005. 407 s. ISBN 80-7367-040-2., str.104

⁸⁵ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum : Základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha : Portál, 2005. 407 s. ISBN 80-7367-040-2., str.104

Případové studie můžeme dále rozlišit dle případu, který sledují. Tato práce se nachází na pomezí mezi osobní případovou studií a studiem sociálních skupin.

Jako techniku výzkumu jsem zvolila formu rozhovoru. „Rozhovor je možno definovat jako systém verbálního kontaktu mezi tazatelem a dotazovaným s cílem získat informace prostřednictvím otázek, které klade tazatel.“⁸⁶ Přesněji se jednalo o nestandardizovaný rozhovor. Tento druh rozhovoru nemá konkrétně stanoveny otázky ani jejich pořadí. Cílem je prohloubit a rozšířit získanou informaci. Každý rozhovor byl veden individuálně, díky čemuž bylo možné získat od respondentů informace hlubšího a podrobnějšího charakteru.

5.5. Popis průběhu sběru dat

Postup sběru dat spočíval v několika krocích. Po vstupu na SpO jsem nejprve oslovila vychovatelku působící na oddělení, kterou jsem se svým výzkumem seznámila. Po konzultaci s vychovatelkou jsem byla provedena oddělením, kde pracovnice SpO seznámila odsouzené matky s účelem mé návštěvy a také byly dotázány, zda-li mají zájem se výzkumu účastnit. Všechny oslovené ženy s rozhovorem souhlasily. Poté jsem oslovila 4 náhodně vybrané matky, se kterými jsem vedla samostatně rozhovor tak, aby odpovědi vedly k naplnění cíle této práce.

Před každým rozhovorem jsem respondentku seznámila s výzkumem a poděkovala jí za její spolupráci. Rozhovory jsem prováděla s respondentkami na jejich pokojích nebo ve společenské místnosti. Délka rozhovorů se pohybovala mezi 60 – 120 minutami. Z rozhovoru nebyl pořizován zvukový záznam, protože pravidla pro vstup do střeženého objektu- Světlá nad Sázavou neumožňují vnášet do areálu věznic záznamová zařízení (video, foto, audio apod.). Odpovědi respondentek jsem zaznamenávala do záznamového archu a poté je interpretovala. Interpretace rozhovorů je doplněna citacemi z rozhovorů, které mou interpretaci stvrzují.

Spolupráce s respondentkami byla velmi snadná. Dotazované ženy odpovídaly na mé otázky bez větších problémů a velmi otevřeně.

⁸⁶ ZICH, František. *Sociologický výzkum*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Svoboda, 1976. 266 s., str.159

5.6. Kazuistika žen vykonávajících trest odnětí svobody na SpO Světlá nad Sázavou

5.6.1. Jiřina (37 let) a Mikuláš (3,2 roku)

První ženou, se kterou jsem prováděla rozhovor, byla Jiřina. Jiřině je 37 let, je nejstarší odsouzenou, která v současné době vykonává trest na SpO. Společně s ní je na SpO umístěn její jediný syn Mikuláš, kterému je 3,2 roku a v současné době je nejstarším dítětem umístěným na SpO. Pochází z malého města a je rozvedená. Nejvyššího vzdělání, kterého dosáhla, bylo středoškolské vzdělání s maturitou. Před nástupem do výkonu trestu byla zaměstnána. K otázce zaměstnání sama říká: *„Před nástupem do výkonu trestu jsem byla na mateřské dovolené, ale ještě předtím jsem pracovala. Dělal jsem 8 let krupičku a taky jsem se pak nějakou dobu živila jako průvodkyně.“* Vyrůstala v úplné rodině se dvěma dalšími sourozenci. Jiřina: *„Vyrůstala jsem v normální rodině s matkou, otcem a dvěma staršími sestrami.“* O jejím dětství se dá říci, že bylo harmonické. Jiřina: *„Dětství? Ano bylo harmonické. Nic mi nechybělo. Měla jsem všechno.“* Během několika okamžiků se v našem rozhovoru dostáváme k otázce, proč vlastně ve vězení je. Očekávala jsem, že o své trestné činnosti nebude chtít hovořit. Velmi mě tedy překvapilo její bezprostřední vyprávění příběhu o tom, jaký trestný čin spáchala a co vše tomu předcházelo. Jiřina: *„Šlo o podvod.“* Sděluje mi a pokračuje ve vyprávění. *„Když jsem byla vdaná, měli jsme s bývalým mužem spoustu půjček. Na splácení sem neměla dost peněz a tak jsem udělala ten podvod.“* Blíže mi samotný akt podvodu již nespecifikuje a pokračuje ve vyprávění. Jiřina: *„V roce 2001 sem dostala podmínku na 7 let. Potom jsem otěhotněla, a když se mi Mikuláš narodil, neměla sem dost peněz na splácení. Mateřská není moc peněz. Nedodržela sem teda podmínky a tu podmínku mě proměnili. A pak sem nastoupila do vězení na normální barák.“* Její délka trestu je 22 měsíců a jako ostatní ženy na SpO doufá ve zkrácení trestu. Jak sama říká: *„Doufám v půlku.“* Během trestu odnětí svobody nebyla nikdy kázeňsky trestána, ale s patřičnou hrdostí mi sděluje, že naopak dostala kázeňskou odměnu. Jiřina: *„Ne, kázeňsky trestaná sem nikdy nebyla, to ne. Dostala sem kázeňskou odměnu. Předtím sem byla 5 měsíců na normálním baráku a tam jsem jí dostala. Byla sem po operaci obou kolen tak sem nemohla do práce. Začala sem chodit do rodinné školy a dělal jsem věci navíc.“* Z této odpovědi plyne, že má stále zájem se dále vzdělávat,

k čemuž využila Školské vzdělávací středisko. Od výkonu trestu se vracíme zpět k jejímu osobnímu životu, přesněji těhotenství. Velmi mě zajímá, zda-li její těhotenství bylo plánované. Na tuto otázku mi odpovídá: „*Nebylo. No, když sem byla vdaná tak jsem to plánovala, jenže se to pořád nedařilo. Třikrát sem byla těhotná a vždycky sem potratila. Po rozvodu sem měla partnera 4 měsíce a otěhotněla sem. Po tom co bylo, sem s tím už nepočítala. Ale sem moc ráda že Mikuláše mám.*“ O svém těhotenství mluví jako o velmi komplikovaném období a to nejen z hlediska zdravotního, ale i po stránce psychické. Její těhotenství bylo rizikové, což souvisí s jejími předešlými pokusy o dítě. Po psychické stránce byla tato doba také velmi těžká, protože neměla oporu ve svém partnerovi, otci dítěte. Ten když se dozvěděl, že je těhotná, ji opustil, což potvrzuje vlastními slovy. *Jiřina: „Přítel když zjistí, že sem těhotná tak mě opustil.“* Během těhotenství bydlela v azylovém domě, i přes to, že jí rodiče neodmítly. Starají se však o velmi těžce nemocnou babičku, takže neměly vhodné podmínky pro to, aby u nich mohla Jiřina na stálo bydlet. Další ránou během těhotenství byl rozsudek o proměně podmínky v nepodmíněný trest. Tento fakt také velmi ovlivnil její psychiku. Celé těhotenství pro ni bylo tedy velmi obtížné. Po překonání této obtížné doby se jí narodil zdravý syn Mikuláš. Mikuláš je velmi chytré a hyperaktivní dítě, což potvrzoval svým chováním od prvního okamžiku, kdy jsem se s ním setkala. Sama jeho matka to potvrzuje slovy: „*Je hrozně divoký. Na to že sou mu tři roky, poznává všechny barvy a o všechno se hned zajímá.*“ Před nástupem trestu se Jiřina dostala do tíživé životní situace, což však nesouviselo s trestným činem, který spáchala. Tato situace plyne spíše z již zmíněného opuštění partnerem, těhotenstvím, nemožností bydlení doma atd. Toto potvrzuje naprosto spontánní a rychlou odpovědí: Jiřina: „*Ano dostala, ale nesouviselo to s tím.*“ na otázku, zda - li se dostala před nástupem do výkonu trestu odnětí svobody do tíživé životní situace a zda-li to mělo souvislost s jejím trestným činem. Trestný čin by již znovu nikdy nespáchala. Je si vědoma své chyby, což potvrzuje větou: Jiřina: „*Můžu si za ten trest sama, byla sem hloupá.*“ K možnosti ponechání si dítěte u sebe během výkonu trestu se staví trochu rozpačitě. Samozřejmě je jako každá matka velmi ráda, že může mít své dítě u sebe, jak říká: „*Jasně, že sem ráda, která máma by nebyla.*“, ale vysvětluje mi i jistá negativa. Jako jedna z mála žen na SpO, byla před nástupem na toto oddělení na normálním oddělení pro výkon trestu. Jak sama říká : „*Byla sem 5 měsíců na normálním baráku.*“ Sděluje mi, že jí to přineslo zcela jiný pohled na tuto možnost. Má srovnání mezi normálním výkonem trestu a výkonem trestu na

SpO. Jiné matky na tomto oddělení tuto zkušenost nemají. Soužití na SpO je vzhledem k času, který ženy tráví společně, velmi těžké. Jiřina: *„Na normálním baráku, když si s někým nesednete, tak se s ním prostě nebavíte nebo si to s ním vyřídíte. Tady to prostě nejde. Sou tu děti, musíte tu být jako jedna velká rodina a to je někdy moc těžké.“* Hned na to jsem jí položila otázku, jestli by požádala s odstupem času a se zkušeností kterou má znovu o povolení mít dítě během výkonu trestu u sebe. Její odpověď zní: *„Mám být upřímná? Nepožádala.“* Svou odpověď mi začala vysvětlovat. Pobyt na SpO je podle ní více stresující než na normálním oddělení, což souvisí se soužitím s ostatními odsouzenými. Dalším důvodem je tu stereotyp, které tu dítě má. Podle ní se tu děti nudí. V jejím konkrétním případě uvádí i to, že její syn kopíruje chování mladších dětí, a vrací se k chování, které již opustil. Toto vše souvisí s jeho věkem, je na oddělení nejstarší a nemá žádný vzor v podobě staršího dítěte. Sama říká: *„Dítě se tu vychovává velmi špatně.“* Toto vše souvisí i s jejím názorem, že pobyt ve věznici má na dítě negativní vliv a že dítě se tu nerozvíjí tak jak by mělo. Moje další otázka měla za cíl zjistit, jestli si Jiřina myslí, že se svému synovi věnuje ve věznici více nežli by se mu věnovala na svobodě. Z našeho rozhovoru plyne, že to tak není. Jiřina: *„To né, myslím, že se mu věnuju stejně jako bych se mu věnovala na svobodě.“* Dále mi vysvětluje, že život ve věznici nejde tak snadno srovnávat s životem na svobodě. Jiřina: *„Života tady je úplně jiný.“* Matky se na tomto oddělení starají o své dítě 24 hodin denně. Na svobodě tomu tak není. Matky mimo výkon trestu odnětí svobody mají možnost svěřit své dítě například babičce či kamarádce nebo se o jeho péči dělí s partnerem. Tady tato možnost není. Jediná doba, kdy tu matky netráví čas se svým dítětem, je doba, kdy chodí vařit nebo pokud využijí možnosti jednou měsíčně na víkend svěřit své dítě blízké osobě mimo věznici. Podle ní je pro dobrý vztah matky a dítěte důležité mít možnost si někdy od dítěte odpočinout. Jiřina se stejně jako ostatní matky se svými dětmi účastní aktivit programu zacházení souvisejících s dětmi. Jedná se například o výtvarné, hudební či sportovní aktivity, které probíhají individuálně nebo v kolektivu. Tyto aktivity jsou pro ženy povinné. Jiřina se těchto aktivit účastní někdy ráda, někdy nerada, ale nahlíží na ně kladně a nijak jí nevadí. Jak sama uvádí: *„Tyhle aktivity mi nevadí. Pro děti je to fajn. Ale víte jak, někdy se vám chce, někdy né. To je stejné jako venku, někdy se vám něco chce, někdy né.“* a ukazuje mi výrobky, které se svým synem během těchto aktivit vyrobili. Vliv těchto aktivit na svůj rozvoj nijak nevnímá. Jiřina: *„Je to jen náplň času.“* Na rozvoj dítěte však jistě

tyto aktivity vliv mají. Možnost mít u sebe dítě ve výkonu trestu vnímá jako jakousi druhou šanci a motivaci pro řádný život po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Po propuštění jí bude oporou rodina, zejména rodiče, protože se sestrami se již nějakou dobu nestýká. Otec s matkou se k ní staví kladně a podporují ji. Jiřina mi vypráví, že se bála, jak skutečnost, že nastupuje do výkonu trestu odnětí svobody, rodiče přijmou. Jedna z posledních otázek se týkala života po skončení trestu. Jiřiny jsem se zeptala, jestli bude schopna vrátit se k normálnímu způsobu života. Její odpověď zněla velmi přesvědčivě: „*Musím!*“ Jako důvod uvedla svého syna a zároveň přiznala, že má obavy a že ví, že to bude těžké. Žádné konkrétní plány do budoucna nemá. Po propuštění se nejspíše na nějakou dobu nastěhuje zpět k rodičům, kde ale nechce zůstat zejména kvůli nemocné babičce. Chtěla by si co v nejkratší době najít bydlení pro sebe a syna. Jako jednu z možností zmiňuje návrat do azylového domu pro matky. Dále si chce také najít práci, a jak sama říká: „*Začít zase normálně žít.*“

5.6.2. Sandra (24 let) a Damián (18 měsíců)

Druhou dotazovanou ženou byla Sandra. Sandře je 24 let a je svobodnou matkou. Společně s ní je na SpO umístěn i její jediný syn Damián, kterému je 18 měsíců. Sandra pochází z velkého města na jižní Moravě. Nejvyšší vzdělání, kterého dosáhla je základní. Před nástupem do výkonu trestu nebyla zaměstnaná, což sama potvrzuje: „*Ne, byla sem na mateřské.*“ Nemá žádné sourozence, je tedy jedináčkem, což sama potvrzuje svými slovy: Sandra: „*Nemám žádné sourozence, jsem jedináček.*“ Vyrůstala v rodině s matkou a otcem, kteří se před 8 lety rozvedli. Sandra nepochází z typicky české rodiny, její otec je cizinec. Pochází z Bosny a Hercegoviny, kde několik let společně také žili. Své dětství popisuje jako velmi harmonické, na které taky velmi ráda vzpomíná. Sandra: „*Bylo harmonické, měla sem co jen sem chtěla, nic mi nechybělo.*“ Nikdo ze Sandřiny rodiny nebyl nikdy trestán. Naopak mi vypráví, že pochází z velmi vzdělané rodiny. Sandra: „*Matka je právnička.*“ Její délka trestu jsou 4 roky a jako ostatní ženy umístěné na SpO doufá ve zkrácení trestu. Sandra: „*Doufám v půlku, tady každý doufá v půlku. To je jasné.*“ Trestný čin, díky kterému se dostala do věznice, mi specifikuje jako krádeže aut. Tato odpověď mě zarazila, což bylo patrné na mém výrazu obličeje. Sandra si toho hned všimá a

tak jí vysvětluji, že krádeže aut mi připadají pro ženu velmi netypickým trestným činem. Ona se jen pousměje a říká: „*No to asi je. Však ste měla vidět, když mě chytli a vysypali mi kabelku, jak se tvářili. Samé šroubováky.*“ Důvodem krádeží byla tíživá sociální situace, do které se v té době dostala. Ve věznici nebyla nikdy kázeňsky trestána. Vysvětluje mi, že kázeňský trest si na SpO nemůžete jako odsouzená dovolit. Porušení pravidel je přísně trestáno. Jsou vám odejmuty všechny výhody, a jak sama říká: „*Doufám v půlku a tu by mě nemuseli dát, když bych byla nějak kázeňsky trestaná.*“ Porušení pravidel na SpO může vést až k vyloučení z tohoto oddělení. V našem rozhovoru postupujeme dále k osobnímu životu. Dostáváme se k období, kdy byla Sandra těhotná. Její těhotenství bylo neplánované. Sandra: „*Bylo mi 22 let, když sem otěhotněla a vůbec sem to neplánovala.*“ Svě těhotenství popisuje jako velmi komplikované. Hlavním důvodem bylo jeho neplánování a doba, kdy se to stalo. Sama říká: „*Prožívala sem to hrozně zmateně.*“ Uvádí také velký strach z výkonu trestu. Tyto obavy zapříčinily schovávání se. Situace se trochu uklidnila po obdržení odkladu nástupu do výkonu trestu odnětí svobody. Moje další otázka směřuje k samotnému trestu. Ptám se Sandry, jestli by s odstupem času a zkušenostmi, které má, spáchala znovu trestný čin. Její odpověď je velmi rychlá a přímá. Sandra: „*Nikdy! Nikdy bych to už neudělala!*“ Možnost ponechat si dítě u sebe během výkonu trestu odnětí svobody hodnotí velmi kladně. Dítě jí je velkou oporou, což sama potvrzuje. Sandra: „*Jen díky Damiánovi to tady zvládám.*“ Odpověď na otázku, jestli by znovu požádala o povolení mít u sebe dítěte zřejmá, ale stejně jí pokládám. Sandra mi svou odpovědí jen potvrzuje mé domněnky. Sandra: „*To je jasné.*“ Dostáváme se ke vztahům na SpO mezi odsouzenými. Stejně tak i Sandra uvádí, že soužití je tu někdy velmi těžké. Sandra: „*Je tady strašná rivalita a taky ste tu pod strašným drobnohledem.*“ Zároveň však dodává, že je to na tak malém oddělení samozřejmostí a že to asi ani jinak nejde. Pobyt ve věznici podle ní nemá na dítě negativní vliv, ale naopak. Také se tu díky aktivitám, které zde provádějí, rozvíjí. Zmiňuje zejména pouto mezi matkou a dítětem. Sandra: „*Pozitivní, nebyla bych tolik s ním a taky mu tu nic nechybí.*“ Svému dítěti se ve věznici věnuje stejně, jako by se mu věnovala na svobodě. Zmiňuje také to, že zde není možnost si od dítěte odpočinout. Nelze ho svěřit babičce či kamarádce, jako na svobodě. Aktivity programu zacházení směřující k dítěti mají podle ní velmi kladný vliv na dítě a účastní se jich ráda. Jejich pozitivní vliv vztahuje i na sebe. Domnívá se, že přispívají i jejímu rozvoji. Sandra: „*Baví mě, dneska sme*

třeba rozfoukávali s dětma barvičky a vyráběli obrázky.“ Možnost ponechat si zde dítě, je pro ní jakousi druhou šancí k návratu do normálního života. Oporou jí v současné době je nejen rodina, ale její přítel, kteří ji podporují. Snadra: *„Podporují mě, chodí sem na návštěvy, posílají mi balíky. Poprvé tady mamka brečela, ale teď už je to dobré.*“ Stejně tak budou pro Snadru oporou po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Návrat k normálnímu životu na svobodě nevidí jako problém. Znovu uvádí podporu všech blízkých a doufá, že to zvládne. Žádné konkrétní plány po propuštění nemá. Uvádí mi jen to, že by chtěla pracovat a starat se dobře o své dítě.

5.6.3. Nela (23 let) a Vaneska (16 měsíců)

Nela je jednou z nejmladších matek na SpO. Je jí teprve 23 let. Na SpO je společně se svou 16 měsíční dcerou Vaneskou, která je v současné době nejmladším dítětem na oddělení. Pochází z malého města. Nela po základní škole nastoupila na střední zdravotní školu, po 4 měsících na svoji vlastní žádost studium ukončila a nastoupila na obchodní akademii. Studium však nedokončila. Jako důvod uvádí to, že se matka jejím studiem tak chlubila, až sama se studiem skončila. Nejvyšším vzděláním, kterého dosáhla je dokončení středního odborného učiliště. Nela: *„Jsem vyučená aranžérka.*“ Před nástupem do výkonu trestu odnětí svobody byla na mateřské dovolené, předtím takřka nepracovala, jak sama uvádí. Nela: *„Byla jsem na mateřské. Předtím sem dělala jen drobnou výpomoc.*“ Nela není jedináček, má ještě jednoho sourozence. Její rodiče se rozvedli, když bylo Nele 5 let. I přesto všechno uvádí, že její dětství bylo takřka harmonické. Nela: *„Dětství jsem měla moc pěkné, měla jsem, co jsem chtěla. Jen doma trošku chyběla kázeň.*“ Vysvětluje mi, že její otec je vojákem z povolání a během jejího dětství působil v Bosně. Měli tedy dostatek peněz, ale doma chyběl otec. Jakási pevná ruka. Nela vzpomíná na to, jak měli už jako malé děti video a jiné vymoženosti a ostatní jim ho záviděli. Z její rodiny nebyl nikdy nikdo trestán. O trestném činu, za který je ve vězení, mluví velmi otevřeně. Nela: *„Jsem tu za loupežné přepadení se zbraní a drogy.*“ Nad loupežným přepadením se zbraní se trochu pozastavuji. Nela mi však vysvětluje, že ona se na tomto trestném činu jen podílela. Nebyla to ona, kdo držel zbraň. Její pozice byla řidič. Měla pachatele z místa činu odvést. Účastníkem tohoto přepadení byla v pouhých 18 letech. Zmiňuje se také o své drogové kariéře. Sama uvádí, že

s drogami měla velké problémy a přiznává, že byla závislou narkomankou. Zmiňuje se i o délce svého trestu a stejně jako ostatní odsouzení i ona doufá ve zkrácení trestu. Nela: *„Dostala sem 2,5 roku, ale doufám v půlku.“* Za loupežné přepadení se zbraní dostala Nela podmínku, později byla však obviněna z prodeje drog a podmínka jí byla proměněna. Nela nebyla ve věznici nikdy kázeňsky trestána. O svém těhotenství mluví jako o neplánovaném. Nela: *„Vůbec sem s tím nepočítala. Když sem to zjistila, hned jsem přestala brát drogy a když sem se pak dozvěděla, že nastoupím sem přestala sem i kouřit, protože mi někdo řek, že se to tady nesmí.“* Těhotenství bylo pro ní obtížnou částí života. Její partner a otec Vanesky byl během jejího těhotenství ve výkonu trestu odnětí svobody. Po jeho propuštění nastoupila do výkonu trestu odnětí svobody Nela. Jako důvod své trestné činnosti uvádí hloupost. Vyvrací, že byla páchaná z důvodů tíživé sociální situace a znovu uvádí svou hloupost a zmiňuje také nudu a značnou roli sehrály i drogy. Nela: *„Byla to prostě pitomost, když sem brala, nevěděla jsem co dělám. Bylo mi to všechno úplně jedno.“* S odstupem času a potom co všechno zkusila, by trestný čin nikdy znovu nespáchala. Nela: *„Nikdy, už kvůli Vanesce. Těch 21 dní, co jsem během toho všeho zkoumání byla bez ní, bych už nechtěla nikdy zažít.“* Nela je velmi ráda, že může mít své dítě během výkonu trestu u sebe a za každých okolností by o toto povolení žádala znovu. Odpoví na otázku, jestli má pobyt ve věznici na dítě pozitivní či negativní vliv, si není úplně jistá. Vysvětluje mi jak negativa, tak pozitiva. Na konci se však přiklání k pozitivnímu vlivu. Nela: *„Určitě je lepší, když je dítě s matkou, ale někdy tu i strádá.“* Pro rozvoj dítěte a vnímání matky je podle ní velmi důležitý kontakt zejména v prvních měsících jeho života. Dítě tu však také někdy strádá. Uvádí například vycházky. Ty děti konají pouze na dvoře k tomu určeném a nebo také jednou měsíčně mimo věznici, pokud jsou zdraví. To je strašně málo. Vztahy na SpO jsou podle ní dobré, i když někdy je tu soužití velmi těžké. Nela: *„Někdy je tu pěkná ponorka, ale to je normální.“* Vaneska se podle ní ve věznici rozvíjí zcela normálně. Tím, že je tu nejmladším dítětem, má kolem sebe spoustu vzorů v podobě starších dětí. Nela: *„Vaneska je tady nejmladší, takže všechno okoukává od ostatních dětí.“* Nela má pocit, že tím, že je ve věznici, se svému dítěti věnuje více než na svobodě. Nela: *„Venku bych jí dávala na hlídání třeba babičce, tady jsem s ní 24 hodin.“* Nela se účastní aktivit programu zacházení, který souvisí s dětmi. Jiné aktivity nenavštěvuje. Tyto programy hodnotí velmi kladně. Mají vliv nejen na její dítě, ale i na její rozvoj. Možnost mít u sebe dítě ve věznici vnímá jako druhou šanci

pro řádný život po propuštění na svobodu. Po propuštění z věznice si myslí, že bude schopna vrátit se normálnímu životu. Oporou bude Nele její rodina, ale i rodina otce dítěte, se kterými má velmi pěkný vztah. Samotného Otce Vanesky nazývá Nela bohémem. Nela: „*On má o Vanesku zájem, ale je to bohém. Není na něj spoleh a tak bych jí chtěla do vlastní péče.*“ Vztah se svými rodiči popisuje Nela kladně. I když se s otcem díky jeho povolání moc nestýkala, v současné době je s ním v kontaktu a bude to právě on, ke komu Nela s Vaneskou po ukončení trestu půjde. U své matky má Nela pro sebe i Vanesku pokoj, ale bydlet tam nechce. Jako důvod uvádí to, že matka má nového přítele a mají novou rodinu, kde by se ona cítila na víc. Nela: „*Nevadilo by jim, kdybychom tam byli, ale mají svojí rodinu. Cítila bych se tam jako když tam sem na víc.*“ Nela jako jediná z dotazovaných žen má kromě obecných plánů do budoucna také plány konkrétní. Kromě toho, že by chtěla mít bydlení pro sebe a svou dceru, mít práci a jiné jistoty, zmiňuje také několik konkrétních plánů. Chtěla by se dále vzdělávat. Uvádí například sociální sféru. Dále by se chtěla také podílet na projektu drogové prevence a navštěvovat školy a vyprávět o svých zkušenostech s drogami. Na tuto myšlenku jí přivedla její protidrogová koordinátorka, která měla na Nelu velký vliv.

5.6.4. Stanislava (35 let) a Toníček (16 měsíců)

Stanislavě je 35 let a společně s ní je na SpO umístěn její syn Toníček, kterému je 16 měsíců. Stanislava pochází z velkého města a je rozvedená. Její nejvyšší dosažené vzdělání je středoškolské s maturitou. Již po několika prvních otázkách našeho rozhovoru zjišťují, jak se Stanislava obratně a spisovně vyjadřuje. Stanislava byla před nástupem do výkonu trestu zaměstnaná. K otázce zaměstnání říká: „*Pracovala jsem jako servírka a také jako zelinářka.*“ Stanislava pochází z úplné rodiny, kterou tvořila matka s otcem a také jeden sourozenec, starší bratr. Stanislava tedy není jedináček. Svoje dětství nepopisuje jako harmonické, i když mnoho lidí by ho po tom, co mi Stanislava vysvětlila, harmonickým nazvalo. Stanislava: „*Byla jsem hodně rozmazlená. Byla jsem jediná vnučka a tak jsem byla hodně preferovaná.*“ Vracím se zpět k její rodině a pokládám jí otázku zda-li byl někdo z její rodiny trestán a pokud ano jestli jí to nějak ovlivnilo. Po malém zdržení se a zamyšlení přiznává, že ano. Stanislava: „*Ano, byl. Můj bratr byl v 16 letech odsouzen za*

znásilnění.“ Celou situaci mi popisuje. Její bratr byl obviněn ze znásilnění tehdy 14 leté dívky. Tehdy nevěděl kolik jí je let. Dozvěděl se to až potom, co byl obviněn. Její bratr byl na rok odsouzen. Stanislava také uvádí, že jí tento bratrův čin ve vztahu k trestné činnosti nijak neovlivnil. Ve výkonu trestu je Stanislava za majetkovou trestnou činnost. Stanislava: *„Jde o majetkovou trestnou činnost, přesněji úvěrový podvod.“* Za tento čin dostala podmínku, která jí byla později proměněna v nepodmíněný trest odnětí svobody. Délka jejího trestu je 42 měsíců. Stejně jako ostatní ženy i ona doufá ve zkrácení trestu. Stanislava: *„Stejně jako každá odsouzená na tomto oddělení doufám v půlku, to je samozřejmé.“* Jako jediná z mnou dotazovaných byla kázeňsky trestána. Stanislava: *„Ano, byla jsem trestána. Bylo to za kouření.“* Sama tuto situaci vnímá jako svojí chybu a je připravena nést za ní následky i když jí to velmi mrzí. Ví, že tímto činem přišla o možnost vycházky domů. Stanislava: *„Vím co jsem udělala, mrzí mě na tom to, jak se to celé stalo a také to, že se nedostanu domů. Doufala jsem, že na Velikonoce bych to mohlo jít, ale po tomto je jasné, že to nepůjde. Ještě jsem to neřekla muži, ani dětem. Nevím, jak jim to vysvětlím.“* Velmi jí také mrzí, že celá tato situace vznikla na udání. Na oddělení to tedy narušilo kolektiv. Zajímá mě také otázka soužití na tomto uzavřeném oddělení rodinného typu. Stanislava ho popisuje jako dobré, ale zároveň také zmiňuje to, že někdy je soužití nesnesitelné. Příčinou toho je to, že se jedná o uzavřený kolektiv, který společně tráví veškerý čas. Toníček, který je se Stanislavou již 10 měsíců na SpO, není jediným dítětem které má. Doma má ještě dvě děti ve věku 12 a 14 let. Obě děti popisuje jako velmi chytré. Sděluje mi, že obě její děti měly na vysvědčení vyznamenání. Stanislava: *„Doma mám ještě dvě děti. Dceru a syna.“* O děti se během jejího výkonu trestu stará její přítel, otec dětí. První dítě měla ve 22 letech a všechna její těhotenství byla plánovaná a děti byly chtěné. Těhotenství prožívala spokojeně a vše bylo v pořádku. Před nástupem do výkonu trestu se dostala do tíživé sociální situace, kterou udává jako důvod páčání trestné činnosti. Odpověď na otázku jestli by spáchala znovu tento trestný čin je z našeho rozhovoru takřka jasná. I přes to jí pokládám a dostává se mi odpovědi, kterou jsem čekala. Stanislava: *„Ne, nikdy!“* Sama Stanislava přiznává, že při páčání trestné činnosti nepřemýšlela nad tím, jaké tento čin může mít následky pro její děti. Stanislava je velmi ráda za možnost mít u sebe ve výkonu trestu své dítě, zároveň však uvádí, že by znovu o tuto možnost nežádala. Stanislava: *„Dítě je tu omezované. Je tu spousta proti a málo pro.“* Pobyt ve vězení má podle ní na dítě spíše negativní vliv. Zmiňuje

například těžké odloučení od svých sourozenců a také od otce. Dítě se v tomto prostředí podle Stanislavy rozvíjí, ale není to stejné jako na svobodě. Na otázku jestli se Toničkovi ve věznici věnuje více než by tomu bylo na svobodě Stanislava říká: „*Ne, to si nemyslím.*“ Stanislava podotýká, že s dítětem jsou tu matky 24 hodin denně, ale to neznamená, že by se mi tu věnovali více. Tímto podle ní vzniká mezi dítětem a matkou až přehnaná fixace. Stanislava se účastní programů zacházení týkajících se dětí. Ty jsou podle ní pro děti dobré. Aktivitu programu zacházení podle ní přispívají nejen k rozvoji dítěte, ale i k rozvoji jí samotné. Vysvětluje mi, že dříve chodila ještě na jógu a více sportovala. V současné době tomu tak již není. I ona popisuje možnost mít u sebe během výkonu trestu dítě jako jakousi druhou šanci k návratu k normálnímu životu po propuštění z výkonu trestu. Na otázku jestli si myslí, že bude schopna se k normálnímu životu vrátit, odpovídá velmi jasně a rychle. Stanislava: „*Nemyslím. Vím!*“ Její rodina se k ní v současné době staví velmi pěně a je jí velkou oporou. Stanislava jmenuje rodiče, partnera dětí. Stanislava: „*Mám skvělé zázemí.*“ Právě tito nejbližší jí budou oporou po propuštění na svobodu. Poslední otázkou je, jaké jsou její konkrétní plány po propuštění. Stanislava: „*Chci začít znovu studovat.*“ Stanislava by chtěla studovat Sociálně-právní obor. Dále se chce vrátit k vedení tanečního kroužku, který vedla.

5.7. Výsledky výzkumu

Otázky kladené odsouzeným matkám měly za úkol zjistit, zda-li lze tuto skupinu žen nějak blíže specifikovat a také zjistit jejich sklony k recidivě. Zaměřila jsem se nejen na výkon trestu odnětí svobody na SpO, ale i na jejich dětství, rodinu a soukromý život. Dle těchto kritérií byl veden rozhovor.

Dotazovány byly 4 odsouzené ženy, které byly náhodně vybrány z 11 žen v té době na oddělení umístěných. Spolupráce s nimi byla velmi dobrá a jejich přístup k rozhovoru kladný. Velice otevřeně hovořily o svém životě a zodpověděly všechny mnou položené otázky bez větších problémů.

Nejmladší mnou dotazované matce bylo 23 let, nejstarší 37 let. Věkově nelze tedy tuto skupinu blíže specifikovat. Na oddělení jsou umístěny mladé matky, které mají první dítě, ale i starší ženy, které jsou matkami více dětí. Žádná z těchto žen

není v současné době vdaná. Dvě starší dotazované ženy uvedly jako svůj stav rozvedená, mladší dvě svobodná. Shodujícím se znakem všech čtyř dotazovaných bylo to, že pocházejí z malého či velkého města. Z tohoto důvodu lze soudit, že městské prostředí a odlišný způsob života ovlivňují chování dotyčných osob. Vzdělání dotazovaných žen bylo různé úrovně. Jako nejnižší dosažené vzdělání bylo uvedeno základní, nejvyšším pak středoškolské vzdělání s maturitou. Všechny dotazované ženy však touží po dalším vzdělávání se. Některé uvedly dokonce přesné plány do budoucnosti týkající se vzdělání. Motivací pro další vzdělávání se uvádějí snažší život po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody a také seberealizaci. Z tohoto hlediska lze soudit, že výkon trestu odnětí svobody má na odsouzené nápravný vliv. Tři z dotazovaných byly také před nástupem do výkonu trestu zaměstnány. Jednalo se o pozice odpovídající jejich vzdělání. I přes to, že 2 z těchto 4 žen pocházejí z neúplných rodin, každá mluví o svém dětství velmi kladně. Pouze jedna dotazovaná uvádí špatnou vzpomínku na dětství. Jako důvod uvádí to, že byla velmi preferována a rozmazlována. Každá z žen vzpomíná na své dětství velmi emotivně. Dotazované ženy své vzpomínky na dětství rozvádějí a během všech rozhovorů se opakují emoce radosti, štěstí a také úsměv. Tři z dotazovaných žen mají alespoň jednoho sourozence. Pouze jedna z dotazovaných uvádí, že je jedináčkem. Na otázku zda-li byl někdo z rodin odsouzených žen trestán odpovídají tři z nich NE a pouze jedna ANO. Tři z dotazovaných žen, které odpověděly negativně, se nad otázkou pozastavují. Vysvětlují mi, že na páchaní jejich trestné činnosti neměla rodina vliv a že pocházejí z dobrých rodin. Každá z nich jakoby svou rodinu bránila. Jediná z nich odpověděla kladně. Trestnou činnost spáchal její bratr, když byl ještě velmi mladý. I ona však uvádí, že jí to nijak neovlivnilo. Délka trestů těchto žen je od 22 po 48 měsíců, každá z nich však doufá v poloviční trest. Tato délka se odvíjí od trestných činů, které spáchaly. Dotazované uvedly majetkovou trestnou činnost, loupežné přepadení se zbraní - spolupachatel, krádeže aut. Pouze jedna z dotazovaných žen byla na SpO kázeňsky trestána. Dá se tedy říci, že trestná činnost páchaná těmito ženami je méně závažná a tyto ženy nemají sklony ke kázeňským přestupkům. Kromě jedné dotazované mi všechny sdělily, že jejich těhotenství byla neplánovaná. Všechny jsou však velmi rády za své děti. Tři ženy se shodují na tom, že jejich těhotenství bylo velmi problematičké období. Opakují se zde pocity samoty, opuštění, nejistoty a strachu. Během rozhovoru je na respondentkách znatelné, že toto téma je pro ně velice bolestnou vzpomínkou. Pouze jedna z dotazovaných

odpověděla, že její těhotenství bylo plánované a neproblematické. Tři z dotazovaných žen se shodují, že se před nástupem do výkonu trestu odnětí svobody dostaly do tíživé sociální situace. Dvě z nich pak tuto situaci označují jako jeden z důvodů pro páčání trestné činnosti. V názorech na opakované páčání trestné činnosti se všechny čtyři respondentky shodují. Všechny čtyři razantně tvrdí, že by znovu trestnou činnost nespáchaly. Jako jeden z důvodů uvádějí možnost ponechání si u sebe dítěte ve výkonu trestu odnětí svobody. Tuto možnost berou všechny jako jakousi druhou šanci a váží si jí. I přesto, že jsou všechny z dotazovaných žen rády, že mohou mít u sebe během výkonu trestu odnětí svobody své dítě, dvě z nich by o tuto možnost znovu nežádaly. Důvodem pro toto rozhodnutí je pro ně několik faktorů. Podle nich je to větší stresová situace, která souvisí s malým kolektivem, který na oddělení je, stereotyp, který tu děti mají a také to, že se tu dítě jen obtížně vychovává. Další dvě ženy by i přes tyto všechny důvody o své dítě znovu žádaly. V otázce vlivu prostředí věznice na dítě se dotazované také neshodují. Všechny se shodují na tom, že je pozitivem, když malé dítě vyrůstá se svou matkou. Dvě dotazované však uvedly, že pobyt dítěte s matkou ve věznici má na něj negativní vliv. Další dvě ženy, které uvedly pozitivní vliv, však upozorňují i na jisté negativní jevy. Podle dvou matek se jejich děti na SpO rozvíjí, zároveň však tvrdí, že to není stejné jako na svobodě. Dvě matky pak uvádí, že jejich dítě spíše stagnuje. Jako důvod uvádí věk svého dítěte a to, že nemá starší vzor. Tři z žen se shodují, že péče, kterou dítěti ve věznici věnují, není větší než by byla na svobodě. Jedna žena má naopak pocit, že se dítěti věnuje více než by tomu bylo na svobodě. Všechny dotazované se účastní programů zacházení, které jsou zaměřeny na děti. Jiných aktivit se neúčastní. Tyto aktivity jsou podle nich vhodné pro děti a podílí se na jejich rozvoji. Všechny dotazované ženy se shodují v názoru, že budou schopny se po skončení výkonu trestu odnětí svobody vrátit k normálnímu životu. Stejně tak všechny zdůrazňují, že to bude těžké, ale že to musí zvládnout. Oporou všech budou jejich rodiny a nejbližší, kteří je nezavrhlí a jsou jim oporou i během výkonu trestu. Plány žen po skončení výkonu trestu odnětí svobody se shodují v několika bodech. Každá chce mít své zázemí, vhodnou pracovní pozici, místo k bydlení pro sebe a své dítě. Dále mají každé své specifické plány, mezi které patří například další studium či konkrétní pracovní pozice.

Tuto skupinu odsouzených žen nelze nějak jednoznačně charakterizovat. Nejedná se o ženy určitého věku, postavení, vzdělání či jiných charakteristik. V některých bodech se jejich charakteristika shoduje, převažuje však neshoda. Srovnávat lze spíše názor těchto žen z důvodu stejné situace. Z tohoto pohledu jistá shoda nastává.

ZÁVĚR

Cílem práce je seznámit s problematikou výkonu trestu matek nezletilých dětí v České republice. Stále se jedná o relativně novou možnost výkonu trestu odnětí svobody, která není veřejnosti tak známá.

Současná legislativa České republiky neumožňuje trest smrti jako je tomu v některých jiných státech. Z tohoto důvodu je trest odnětí svobody nepřísnějším trestem za spáchaný trestný čin, který lze pachateli udělit. Pro každého člověka je odnětí svobody velkým zásahem do života. Pokud je trest odnětí svobody udělen matce nezletilého dítěte, je nejen zásahem do života odsouzené ženy – matky, ale také jejího dítěte. Na tuto možnost výkonu trestu je nutné nahlížet jako na pozitivní věc pro dítě, pro které je kontakt s matkou především v prvních letech jeho života velmi důležitý. Pro jejich matky je tato možnost jednou z nejdůležitějších variant působení, které má nápravný vliv. Toto tvrzení potvrdil výzkum prováděný ve věznici Světlá nad Sázavou zaměřený na charakteristiku žen umístěných na SpO. Všechny dotazované osoby odpověděly, že možnost ponechání si dítěte během výkonu trestu odnětí svobody u sebe, je pro ně jakousi druhou šancí a motivací pro návrat k normálnímu způsobu života po propuštění.

Mantinely, které jsou pro tento výkon trestu odnětí svobody v České republice stanoveny, jsou nastaveny správně. Přísná kritéria, která matka a dítě musí splnit, aby byli přijati na SpO, zaručují správné působení na tyto osoby.

Dle mého názoru, je horní věková hranice dětí umístěovaných na tomto oddělení za současných podmínek vysoká. Během mé návštěvy věznice jsem pozorovala, že děti kolem 3 let svého věku si již velmi uvědomují prostředí věznice. Jistě by tedy stálo za zvážení otevření otevřené formy SpO či umístění tohoto oddělení mimo prostory věznice. Tyto změny by se poté promítly i do zvýšené horní hranice věku dětí, umístěovaných spolu s matkami na toto oddělení. Jistou možností úpravy přináší také změny související s novým trestním zákoníkem, který nabízí více možností pro alternativní tresty jako například domácí vězení.

Setkávám se s různými názory na tuto problematiku. Většina z těchto názorů je spíše negativní. Plyne to ze špatné informovanosti a také z prezentace v médiích. Díky možnosti blíže se seznámit nejen teoreticky, ale i prakticky s touto možností

výkonu trestu jsem si ujasnila svůj názor na toto oddělení. Přikláním se k možnosti umístování matek s dětmi do výkonu trestu odnětí svobody. Toto specializované oddělení je velmi dobře zajištěno nejen po materiální stránce, ale také po stránce personální. Velice se liší od klasického vězeňského prostředí nýbrž se však o věznici jedná, což je zajištěné dobře. Jde přeci o výkon trestu. Tato možnost má na odsouzené ženy zajištěné pozitivní nápravný vliv. Stojí však za zvážení horní věková hranice dětí, která umožňuje jejich umístění do věznice a také fakt, že jde o relativně novou možnost výkonu trestu a není tedy ověřeno, jaký vliv tento pobyt s odstupem času na dítě má.

Seznam použité literatury:

MONOGRAFIE

Bajcura, L.: Práva vězně: Od vazby po propuštění z trestu odnětí svobody. Praha: GRADA Publishing, spol. s r. o., 1999. ISBN 80-7169-555-6

Giddens, A.: Sociologie. Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4

Hendl, J.: Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace. Praha: Portál, s.r.o., 2005. ISBN 80-7367-040-2

Jandourek, J.: Sociologický slovník. Praha: Portál, s.r.o., 2001. ISBN 80-7178-535-0

Kocanda, M.: Výkon trestu odsouzených matek s dětmi v České republice. Brno: MU, rigorózní práce, 2007.

Malá, D.: Vězeňství po česku. Tišnov: SURSUM, 2003. ISBN 80-7323-062-3

Myšičková, M.: Odsouzené matky – jejich děti, děti společně s matkami ve výkonu trestu odnětí svobody. Brno: MU, diplomová práce, 2006.

Novotný, O., Zapletal, J., a kol.: Kriminologie. Praha: Eurolex Bohemia, a.s., 2001, ISBN 80-86432-08-4

Sehnalová, L.: Ženská kriminalita jako sociální jev. Brno: MU, diplomová práce, 2008.

Urban, L.: Sociologie. Praha: Eurolex Bohemia, a.s., 2006. ISBN 80-86861-45-7

Urbanová, M., Večeřa, M., a kol.: Ženská delikvence: Teoreticko-empirická studie k problému právních postojů a hodnotových orientací delikventních žen. Brno: Masarykova Univerzita, 2004. ISBN 80-210-3608-7

Vágnerová, M.: Základy psychologie. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0841-3

Zich, F.: Sociologický výzkum. Praha: Svoboda, 1976.

Příloha č. 16 vnitřního řádu věznice Světlá nad Sázavou, Řád výkonu trestu odnětí svobody matek nezletilých dětí na specializovaném oddělení pro výkon trestu matek nezletilých dětí

ČLÁNKY

Sisel, J.: Bude jako nová. České vězeňství, 2004, č.1

ZÁKONY

Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky

Zákon č.140/1961 Sb., trestní zákon

Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Zákon č. 169/1999 Sb., zákon o výkonu trestu odnětí svobody

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1992 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

INTERNETOVÉ STRÁNKY

www.vscr.cz

www.vscr.cz/svetla

www.vscr.cz/ruzvne

www.vscr.cz/brno

www.vscr.cz/opava

www.domovrepy.cz

www.epravo.cz

www.arteterapie.cz

Příloha č.1

Ložnice 1

Ložnice 2

Skříňka na pokoji

Rehabilitační bazének

Kuchyňka

Prádelna